

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Zdeňka Roháčová

Uzavírání manželství v České republice a v zahraničí

Diplomová práce

Olomouc 2011

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Uzavírání manželství v České republice a v zahraničí“ vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Rokytnici u Přerova dne

OBSAH

SEZNAM ZKRATEK	5
ÚVOD	6
1. POJEM MANŽELSTVÍ	7
1.1 NESEZDANÉ SOUŽITÍ	8
1.2 REGISTROVANÉ PARTNERSTVÍ	8
2. SOUHLASNÉ PROHLÁŠENÍ O VSTUPU DO MANŽELSTVÍ	9
3. AKT UZAVŘENÍ MANŽELSTVÍ	11
4. POSTUP PŘED UZAVŘENÍM MANŽELSTVÍ	12
4.1 POVINNOSTI SNOUBENCŮ	12
4.2 ZASNOUBENÍ	12
4.3 DOKLADY SNOUBENCŮ A PROHLÁŠENÍ	13
4.3.1 DOKLADY SNOUBENCŮ	13
4.3.2 PROHLÁŠENÍ SNOUBENCŮ	15
4.3.3 PROHLÁŠENÍ O PŘÍJMENÍ	16
4.4 ZÁVĚR PŘEDODDAVKOVÉHO ŘÍZENÍ	18
5. SŇATEK V OHROŽENÍ ŽIVOTA	19
6. FORMY MANŽELSTVÍ	20
6.1 OBČANSKÝ (CIVILNÍ) SŇATEK	20
6.2 CÍRKEVNÍ SŇATEK	23
6.2.1 OBECNÉ INFORMACE	23
6.2.2 PŘEDODDAVKOVÉ ŘÍZENÍ	25
6.2.3 PROTOKOL O UZAVŘENÍ MANŽELSTVÍ	26
6.2.4 USTANOVENÍ § 4C ZÁKONA O RODINĚ	26
6.2.5 KATOLICKÁ CÍRKEV	26
6.3 VZTAH MEZI OBČANSKÝM A CÍRKEVNÍM SŇATKEM	27
7. UZAVŘENÍ MANŽELSTVÍ ZÁSTUPCEM	28
8. PRÁVNÍ NÁSLEDKY UZAVŘENÍ MANŽELSTVÍ	30
9. NEPLATNOST A NEEEXISTENCE MANŽELSTVÍ	31
9.1 NEPLATNÉ MANŽELSTVÍ	31
9.1.1 DŮVODY NEPLATNOSTI MANŽELSTVÍ	32
9.1.1.1 Bigamie	32
9.1.1.2 Příbuzenství	33
9.1.1.3 Nezletilost	34
9.1.1.4 Duševní porucha	36
9.1.1.5 Vady právního úkonu	37
9.1.2 PROHLÁŠENÍ MANŽELSTVÍ ZA NEPLATNÉ	38
9.2 ZDÁNLIVÉ MANŽELSTVÍ	39
9.2.1 USTANOVENÍ § 104B ZÁKONA O RODINĚ	40
10. SŇATEČNOST V ČR	42
11. PŘEDMANŽELSKÉ SMLOUVY	44
11.1 NEPŘÍPUSTNÁ UJEDNÁNÍ	45

11.2 ZPŮSOBILOST UZAVŘÍT PŘEDMANŽELSKOU SMLOUVU	45
12.UZAVÍRÁNÍ MANŽELSTVÍ SE ZAHRANIČNÍM PRVKEM.....	47
12.1 SŇATKY S CIZINCI	47
12.2 UZAVÍRÁNÍ MANŽELSTVÍ V ZAHRANIČÍ.....	48
12.2.1 UZAVÍRÁNÍ MANŽELSTVÍ V CIZINĚ PŘED TAMNÍMI ÚŘADY	50
12.2.2 UZAVÍRÁNÍ MANŽELSTVÍ V CIZINĚ PŘED ZASTUPITELSKÝM ÚŘADEM ČR	52
12.3 PRAVOMOC TUZEMSKÝCH SOUDŮ	55
12.4 NAŘÍZENÍ RADY Č. 2201/2003.....	56
12.5 PŘÍPAD „KULHAJÍCÍHO MANŽELSTVÍ“	57
ZÁVĚR	60
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	61
SHRNUTÍ (ABSTRAKT)	63
SEZNAM KLÍČOVÝCH SLOV	65
SEZNAM GRAFŮ	66
SEZNAM TABULEK	67

SEZNAM ZKRATEK

ObčZ – zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

ZoR – zákon č. 94/1963 Sb., o rodině

ZoMatr – zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících předpisů

ZoMPS - zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů

ÚVOD

Cílem této diplomové práce je přiblížení institutu manželství, respektive postupu při jeho uzavírání. Nynější forma monogamního manželství, jako „trvalého“ svazku mezi jedním mužem a jednou ženou, vznikla dlouhým vývojem. Přestože kořeny manželství lze v různých podobách a formách vysledovat již tisíce let nazpět, nejedná se zdaleka ani dnes o institut překonaný a i přes klesající počet uzavíraných manželství má v právních řádech států stále významné místo.

Tato práce se bude věnovat především platné právní úpravě v České republice, s menšími exkurzemi do minulosti. Tomu by měla odpovídat i obsahová posloupnost, která bude často kopírovat posloupnost jednotlivých ustanovení zákona o rodině. Převažovat bude metoda dedukce, tedy postup usuzování od obecného ke zvláštnímu. Pozornost si jistě zaslouží i otázky neplatnosti a neexistence manželství, které jsou s hlavním tématem práce úzce spojeny. Součástí budou i některé statistické údaje, jejichž úkolem bude především nastínit vývoj v dané oblasti.

S rozvojem ekonomické integrace a cestovního ruchu se stále častěji vedle manželství uzavíraných na území České republiky stávají poměrně populární záležitostí sňatky v cizině. Z toho důvodu bude text zaměřen též na problematiku uzavírání manželství v zahraničí, včetně podmínek jejich platnosti dle českého práva a některých praktických situací, které mohou nastat.

1. Pojem manželství

Manželství je právní vztah mezi mužem a ženou, který má spoustu vlastních specifik. Tento společensky uznávaný typ svazku existuje ve všech kulturách s řadou obecných společných charakteristik. Tak například mezi manžely vzniká velmi blízký vztah, často k sobě navzájem nabývají výlučné sexuální právo. Typickým rysem byla též určitá dělba práce mezi manžely, která se však postupem času vyvíjí a mění v souvislosti se zaměstnáváním žen, které tradičně obstarávaly práce v domácnosti. S uzavřením manželství bývají spojována také různá ekonomická hlediska a představa trvalosti svazku.¹

Český právní řád vychází ze zásady dobrovolnosti a hlavním účelem je založení rodiny včetně řádné výchovy dětí. Rodina jako celek není subjektem právních vztahů a její obecně platnou definici v právním řádu nenajdeme. Obecný zákoník občanský ji chápal jako vztah mezi prarodiči a jejich potomky.²

Obecný zákoník občanský považoval manželství za smlouvu, což nebylo v souladu s pojetím kanonického práva, které jej považovalo za svátost. Zákon o právu rodinném (č. 265/1949 Sb.) termín manželství neupravoval. Na jeho základě se však setkáváme s názorem, že v socialistické společnosti nebylo možné považovat manželství za smlouvu, neboť souhlasná prohlášení snoubenců nejsou prohlášením smluvním, ale vyjádřením souhlasné vůle před orgánem státu, které směřuje vůči němu a nikoli vůči snoubencům navzájem.³

S tímto názorem se následně ztotožnil i zákon o rodině, jež manželství považoval za „harmonické, pevné a trvalé životní společenství“. Novela zákona (č. 91/1998 Sb.) od tohoto pojetí již upustila. Je tedy možné přiklánět se k názoru, že jde o dvoustranný právní úkon. Současná právní úprava spatřuje pod tímto pojmem trvalé společenství dvou osob rozdílného pohlaví založené zákonem stanoveným způso-

¹ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2006. s. 50 - 52.

² VĚTROVEC, Vladislav. Vznik manželství. *Právo a rodina*, 2002, č. 12, s. 5 - 9. Stejný názor vyjádřen též v: HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině; Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 4.

³ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Předmanželská smlouva de lege lata a rektifikace českého rodinného práva. *Právní rozhledy*, 2003, roč. 11, č. 6, s. 263 - 270.

bem⁴. Trvalost jako jeden z pojmových znaků nevyjadřuje nutnost trvání po celou dobu života manželů, neboť může být rozvodem zrušeno.⁵

1.1 Nesezdané soužití

Vztah mezi druhem a družkou neboli „nesezdané soužití“ zákon o rodině upravuje. Nicméně i přesto, že český právní řád pojmy druh a družka nedefinuje, existují právní předpisy, jež se vztahem mezi mužem a ženou, kteří spolu žijí a společně uhrazují své potřeby, aniž by uzavřeli manželství, počítají. Zejména zákon č. 463/1991 Sb., o životním minimu, zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře a další.⁶

1.2 Registrované partnerství

Právní řád české republiky v současné době neumožňuje uzavřít manželství osobám stejného pohlaví. Určitá obdoba tohoto institutu byla zařazena do českého práva účinností zákona č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, která umožňuje partnerům stejného pohlaví uzavřít tzv. registrované partnerství. Registrace partnerů vytváří překážku uzavření manželství.

Je nutné podotknout, že postavení manželů a partnerů ve společnosti není stejné. Jako příklad lze uvést nemožnost osvojení dítěte či umělého oplodnění, neexistenci institutu společného jmění manželů atd.

Pohled na tuto problematiku není z celosvětového hlediska jednotný. Může tedy nastat situace, kdy státní příslušník České republiky uzavře v zahraničí manželství s osobou stejného pohlaví (ať už s českým občanem či příslušníkem jiného státu). Takový svazek by však z pohledu českého práva manželstvím nebyl.⁷

⁴ V souvislosti s požadavkem rozdílného pohlaví manželů vyvstává otázka změny pohlaví. Ustanovení § 72 zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících předpisů v této souvislosti upravuje změnu jména takové osoby, přičemž dochází nejen ke změně pohlaví fyzické, ale i právní.

⁵ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině; Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 2-3.

⁶ tamtéž

⁷ zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

2. Souhlasné prohlášení o vstupu do manželství

K uzavření manželství dochází svobodným a úplným souhlasným prohlášením muže a ženy o tom, že spolu vstupují do manželství, učiněným před příslušným orgánem (§ 3 ZoR). Mohou tak učinit před obecním úřadem pověřeným vést matriky, ale i před jiným úřadem, který takovou funkci plní, nebo před orgánem církve či náboženské společnosti. Je tedy zachována dvojí forma sňatku: sňatek občanský a sňatek církevní. Současná právní úprava řeší jejich vztah tak, že po sňatku občanském může následovat i sňatek církevní, který by měl již jen slavnostní charakter. Opačné pořadí sňatků však možné není.⁸

Souhlasné prohlášení muže a ženy považuje právní teorie za právní úkon ve smyslu § 34 občanského zákoníku. Do jisté míry byla problematická otázka aplikace ustanovení občanského zákoníku o náležitostech a následcích vadných právních úkonů. Účinky prohlášení upravila novela zákona o rodině z roku 1998 (zákon č. 91/1998 Sb.) tak, že některé případy neplatnosti právního úkonu mají za následek neplatnost manželství, jiné způsobují tzv. zdánlivé manželství a některé zůstaly neupravené. Výčet neplatných a zdánlivých manželství je v zákoně o rodině vymezen taxativně. Může proto dojít k situaci, kdy i z právního úkonu, posuzovaného občanským právem za neplatný, může vzniknout platné manželství.

Pojem svobodné a úplné prohlášení vyjádřený v § 3 zákona o rodině odpovídá obsahu mezinárodní Úmluvy o souhlasu k uzavření manželství, o nejnižším věku pro uzavření manželství a registraci manželství, kterou je Česká republika vázána. Požadavek úplnosti prohlášení je třeba chápat jako negaci § 41 a § 41a občanského zákoníku. Spočívá v tom, že projev snoubenců nesmí být podmíněný.⁹

I zde platí obecné požadavky na projev vůle, tedy srozumitelnost, určitost a forma. Lze se ztotožnit s názorem, že určitost a srozumitelnost je zajištěna osobou oddávajícího, matrikáře, svědků a podpisem sňatečného protokolu. Podmínka ústní formy projevu vyplývá přímo ze zákona. V případě, že se jedná o snoubence neslyšícího, němého, nebo který nerozumí česky, je zapotřebí přítomnosti tlumočníka (§ 39

⁸ VĚTROVEC, Vladislav. Vznik manželství. *Právo a rodina*, 2002, č. 12, s. 5 - 9.

⁹ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2006. s. 54 - 56.

Dále také v: HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině; Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 8 - 9.

ZoMatr), kterou až na výjimky zajišťují na své náklady snoubenci. Tlumočnick musí být jmenovaný ministrem spravedlnosti nebo předsedou krajského soudu. A pokud tomu tak není, musí složit slib do rukou matrikáře. Nicméně se nejedná o podmínku platnosti manželství. To znamená, že manželství by vzniklo i v případě nepřítomnosti tlumočnicka. Tomu svědčí jednak skutečnost, že uvedené ustanovení matričnického zákona se týká pouze občanských sňatků, a jednak taxativní výčet případů zdánlivého manželství uvedený v § 17a zákona o rodině.¹⁰

¹⁰ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině; Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 9 - 10.

3. Akt uzavření manželství

Manželství vzniká ve chvíli, kdy druhý snoubenec projeví souhlasnou vůli vstoupit do manželství. Samotný akt uzavření manželství probíhá veřejně, slavnostní formou za přítomnosti dvou svědků (§ 3 odst. 2 zákona o rodině). Může k němu dojít nejen v obřadních síních obecních úřadů, ale na kterémkoli vhodném místě, tzn. kdekoli, bude-li zachována slavnostní forma a důstojnost aktu. Výjimkou nejsou ani obřady konané pod vodní hladinou či ve volné přírodě.¹¹

Požadavek veřejnosti prohlášení není myšlen jako nutnost uzavřít sňatek na místě veřejnosti přístupném, ale je ho třeba chápat jako přítomnost oddávajícího, matrikáře a svědků. Slavnostní způsob uzavření manželství je zachován dodržěním obecně přijímaných minimálních pravidel společenského chování. Vyzdvižením slavnostního rázu je také výměna prstýnků a svatební polibek.¹²

Účast svědků je tradicí s hlubokými historickými kořeny. Na přítomnosti minimálně dvou svědků trvá i mezinárodní Úmluva o souhlasu k manželství, nejnižším věku pro uzavření manželství a registraci manželství, kterou je česká republika vázána. Současná právní úprava neklade na svědky žádné speciální požadavky a ani zákon o rodině o nich žádné další ustanovení neobsahuje. Vzhledem k tomu, že se jedná o svědky úkonu, kteří podepisují sňatkový protokol, lze požadovat, aby byli zletilí, gramotní a schopní chápat průběh obřadu. Ovšem na existenci či platnost manželství by nesplnění těchto požadavků zřejmě nemělo vliv.¹³

Přítomnost oddávajícího je nezbytný předpoklad pro vznik platného manželství. Jeho postavení zákon výslovně neupravuje, nicméně stanoví okruh osob oprávněných k přijetí souhlasného prohlášení manželů v případě sňatku občanského. O osobě oddávajícího v rámci církevního sňatku rozhoduje příslušná církev či náboženská společnost. V žádném případě jeho roli nelze chápat jen jako pasivního účastníka obřadu. V praxi oddávající pokládá snoubencům otázku, zdali dobrovolně vstupují do manželství. Na závěr obřadu prohlašuje manželství za právoplatně uzavřené.¹⁴

¹¹ VĚTROVEC, Vladislav. Vznik manželství. *Právo a rodina*, 2002, č. 12, s. 5 - 9.

¹² HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině; Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 12 - 13.

¹³ HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Sňatek a paragrafy*. 1. vydání. Praha: Computer Press, 2000. s. 32 - 33.

¹⁴ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3. vydání. Brno: Masarykova

4. Postup před uzavřením manželství

4.1 Povinnosti snoubenců

Zákon o rodině v § 2 stanovuje povinnost snoubenců „*poznat navzájem své charakterové vlastnosti a svůj zdravotní stav*“. Tato norma má spíše morální obsah. Jedním z prohlášení, která musí snoubenci učinit při uzavírání manželství je i prohlášení o znalosti zdravotního vztahu. Jedná se zejména o přenosné choroby a choroby mající vliv na případné potomstvo. Správnost takového prohlášení však nemá na platnost manželství vliv.

Odlišný postoj můžeme sledovat například v bulharské právní úpravě, která v tomto ohledu zakotvuje povinné lékařské prohlídky. V takovém postupu je však možné vidět značný rozpor jednak s Listinou základních práv a svobod, jednak s úmluvami o lidských právech. Sporná je také otázka kdo by koho, s ohledem na lékařskou mlčenlivost, o zdravotním stavu informoval.¹⁵

4.2 Zasnoubení

Zasnoubení je prastarý právní pojem, který znalo již právo římské. Bývá chápáno jako souhlasné vzájemné prohlášení muže a ženy, že spolu vstoupí do manželství a to buď v době přesně stanovené, či v době přiměřené podle zvyklostí.

Tento akt neměl právních následků ani podle obecného občanského zákoníku (ABGB, 1811, platný na našem území do 1. 1. 1950), který ho definoval jako „zatímní slib uzavřít manželství“. Povinnost uzavřít manželství nemohla být vynucena ani nepřímou, například smluvní pokutou. Nicméně tento zákoník upravoval určité účinky smlouvy o zasnoubení, jako například právo zasnoubené dcery na věno nebo právo zasnoubeného syna na výbavu. Pro případ zrušení zasnoubení stanovila dobová judikatura pravidlo, že „dar, daný jen s ohledem na příští manželství, může být odvolán, nedojde-li k manželství, leč by k tomu nedošlo ze zavinění dárce“.

Původní znění zákona o rodině (1963) termín snoubenci neznalo. A přestože byl tento pojem do zákona v rámci jeho změn začleněn, institut zasnoubení česká

univerzita, 2006. s. 56 - 57.

¹⁵ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině; Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 6 - 7.

právní úprava nezná. Nicméně je za současného stavu chápán jako vzájemný slib či dohoda o tom, že muž a žena spolu uzavřou manželství.¹⁶

Pokud by ze sňatku sešlo, bylo by možné domáhat se vrácení zasnubního daru dle § 630 ObčZ (choval-li by se obdarovaný k dárci či členům jeho rodiny tak, že by tím hrubě porušoval dobré mravy) nebo domáhat se případné náhrady škody za splnění obecných podmínek daných občanským zákoníkem.¹⁷

4.3 Doklady snoubenců a prohlášení

S účinností od 1. 7. 2001 jsou požadované doklady k uzavření manželství upraveny v zákoně o matrikách, jménu a příjmení (§ 32 až § 37). Předoddavkové řízení provádí matriční úřad, v jehož matričním obvodu má být manželství uzavřeno. Zde musí snoubenci nejdříve vyplnit předepsaný tiskopis.

Před matričním úřadem též podepíší trojí prohlášení:

- o absenci okolností vylučujících uzavření manželství
- o vzájemném poznání svého zdravotního stavu
- o zvážení úpravy budoucích majetkových vztahů, uspořádání budoucího bydlení a hmotného zajištění rodiny po uzavření manželství

4.3.1 Doklady snoubenců

Pro snoubence, jež je občanem České republiky a má trvalý pobyt v České republice, platí povinnost prokázat svoji totožnost matričnímu úřadu a předložit k žádosti následující doklady: rodný list, doklad o státním občanství, výpis z evidence obyvatel o místě trvalého pobytu a výpis z evidence obyvatel o osobním stavu. Může-li potřebné skutečnosti prokázat občanským průkazem, nemusí již kromě rodného listu ostatní uvedené doklady předkládat.

Jedná-li se o občana České republiky s trvalým pobytem v cizině, může rozhodné skutečnosti prokázat i pomocí obdobných odpovídajících dokladů, pokud jsou cizím státem vydávány. Ze zákona též vyplývá logický požadavek, aby výpis z evidence obyvatel o místě trvalého pobytu a výpis z evidence obyvatel o osobním

¹⁶ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Předmanželská smlouva se lege lata a rektifikace českého rodinného práva. *Právní rozhledy*, 2003, roč. 11, č. 6, s. 263 - 270.

¹⁷ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině; Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 6.

Obdobně též v: HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2006. s. 53 - 54.

stavu pocházeli ze státu, na jehož území má snoubenec pobyt, pokud jsou tímto státem vydávány.

V případě cizince vyžaduje zákon č. 301/200 Sb. (§ 35) vedle žádosti o uzavření manželství předložení těchto dokladů:

- a) rodný list,
- b) doklad o státním občanství,
- c) doklad o právní způsobilosti k uzavření manželství,
- d) potvrzení o osobním stavu a pobytu, je-li cizím státem vydáváno,
- e) úmrtní list zemřelého manžela, jde-li o ovdovělého cizince; tento doklad není třeba předkládat, je-li tato skutečnost uvedena v dokladu o právní způsobilosti k uzavření manželství,
- f) pravomocný rozsudek o rozvodu manželství, je-li cizinec, který chce uzavřít manželství, rozvedený,
- g) potvrzení o tom, že bude manželství v domovském státě cizince uznáno za platné, je-li uzavíráno zástupcem,
- h) pravomocné rozhodnutí soudu o zrušení partnerství, anebo úmrtní list zemřelého partnera, jde-li o cizince, který žil v partnerství,
- i) doklad, kterým je možné prokázat totožnost.

Doklad o právní způsobilosti k uzavření manželství však nesmí být starší 6 měsíců ke dni uzavření sňatku. Přestože § 19 zákona č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů, říká, že způsobilost osoby uzavřít manželství, jakož i podmínky jeho platnosti se řídí právem státu, jehož je tato osoba příslušníkem, je třeba tuto způsobilost posuzovat i z hlediska českého právního řádu a případně uplatnit výhradu veřejného pořádku. Obecně lze připustit, že by bylo možné uzavřít manželství i v případě, že by cizinec nebyl způsobilý z pohledu práva svého státu například pro překážku diskriminační povahy, kterou české právo nezná. Naopak by nebylo umožněno uzavřít manželství zejména osobě, která již jedno manželství platně uzavřela a to nadále trvá. V dané situaci by s odkazem na výhradu veřejného pořádku sňatek na území České republiky připuštěn nebyl, ačkoliv by cizinec byl způsobilý k uzavření manželství dle práva svého státu.

Nejde-li o občana Evropské unie, občana jiného smluvního státu Dohody o Evropském hospodářském prostoru, nebo jeho rodinné příslušníky, musí snoubenec

předložit i potvrzení o oprávněnosti pobytu na území České republiky vydané policií České republiky. Ke dni uzavření manželství nesmí být potvrzení starší sedmi pracovních dnů. Je-li opatření stanovených dokladů spojeno s těžko překonatelnou překážkou, může jejich předložení matriční úřad prominout. To je využíváno zejména v případě cizinců se statutem uprchlíka nebo žádajících o azyl v České republice.

Ustanovení § 37 ZoMatr uvádí povinnost doložit rovněž pravomocné rozhodnutí soudu o povolení uzavřít manželství pro nezletilé fyzické osoby starší 16 let, osoby, jejichž způsobilost k právním úkonům je rozhodnutím soudu omezena a pro fyzické osoby stížené duševní poruchou, která by měla za následek omezení způsobilosti k právním úkonům.¹⁸

4.3.2 Prohlášení snoubenců

Jak již bylo uvedeno výše, činí snoubenci v rámci předoddavkového řízení trojí prohlášení, která jsou součástí vyplňovaného dotazníku a bývají též součástí obřadu u občanské formy sňatku. Nicméně platí, že jsou tato prohlášení bez právních následků a tudíž manželství by platně vzniklo i přes jejich absenci.¹⁹

Prohlášení o tom, že snoubencům nejsou známy okolnosti vylučující uzavření manželství, v podstatě nahradilo dřívější institut ohlášek, který vznikl na půdě práva kanonického. Spočíval ve veřejném ohlášení, mezi kterými osobami má být manželství uzavřeno, a ve výzvě k oznámení případných překážek, pokud byly někomu známé. Význam byl jen evidenční a případná absence ohlášek neměla na platnost manželství vliv. Jiné pojetí ohlášek přinesl zákonem č. 320/1919 Sb., stejně jako původní znění obecného zákoníku občanského, které s nedodržením ohlášek spojovaly záповěď²⁰ manželství. Vedle zjištění případných překážek manželství vytvářely ohlášky i určitý časový interval, který bránil v uzavření nerozvážných, ukvapených sňatků.

¹⁸ VESELÁ, Renata a kol. *Rodina a rodinné právo: historie, současnost a perspektivy*. 2. vydání. Praha: Eurolex Bohemia, 2005. s. 116 - 118.

Obdobně též v: HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině; Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 24 - 27.

¹⁹ Tamtéž

²⁰ Ve své knize *Uzavření manželství z hlediska právního* řadí pan Haderka pod pojem „záповědi manželství“ zákonné překážky, které vylučovaly uzavření platného manželství. Více v HADERKA, Jiří. *Uzavírání manželství z hlediska právního*. 1. vydání. Praha: Academia, 1977. s. 77 - 179.

Snoubenci tímto prohlašují, že jim není známa existence překážky uzavření manželství spočívající v jejich osobě, ani v osobě jejich partnera.²¹

Prohlášení snoubenců o tom, že znají navzájem svůj zdravotní stav, navazuje na ustanovení § 2 zákona o rodině a zdůrazňuje závažnost znalosti zdravotní kondice snoubenců. Tímto je na snoubence kladen požadavek, aby znali svůj vlastní zdravotní stav, informovali o něm svého partnera a obeznámili se i s jeho zdravotním stavem.²²

Ani prohlášení o tom, že snoubenci zvážili úpravu budoucích majetkových vztahů, uspořádání budoucího bydlení a hmotné zajištění rodiny, po uzavření manželství, není spojeno s žádnou rodinněprávní sankcí. Plní však preventivní funkci a připomíná snoubencům nutnost včas se na těchto záležitostech dohodnout. Nicméně z daného ustanovení nelze odvodit povinnost upravit si budoucí majetkové vztahy smluvně a uzavřít tak předmanželskou smlouvu upravenou občanským zákoníkem.²³

4.3.3 Prohlášení o příjmení

Při uzavírání manželství v rámci předodдавkového řízení musí také učinit dohodu o příjmení. I toto prohlášení bývá součástí obřadu civilního sňatku. Souhlasné prohlášení o příjmení může mít trojí podobu:

- a) příjmení jednoho z nich bude jejich příjmením společným, nebo
- b) si ponechají svá dosavadní příjmení
- c) nebo zda spolu s příjmením společným bude jeden z nich užívat a na druhém místě uvádět příjmení předchozí; pokud bylo předchozí příjmení složeno ze dvou příjmení, může být na druhém místě užíváno jen jedno z nich (§ 8 odst. 1 zákona o rodině).

Příjmení zapsané v matričním dokladu, který vydává matriční úřad z matriční knihy, je občan oprávněn i povinen užívat při úředním styku. Zákon o rodině umožňuje manželům, aby si vybrali příjmení, které má jeden ze snoubenců v době uzavírání manželství. Může jít jak o příjmení manžela, tak o příjmení manželky. Tradičně se však snoubenci přiklání spíše k volbě příjmení muže.

²¹ HADERKA, Jiří. *Uzavírání manželství z hlediska právního*. 1. vydání. Praha: Academia, 1977. s. 43 - 49.

²² VESELÁ, Renata a kol. *Rodina a rodinné právo: historie, současnost a perspektivy*. 2. vydání. Praha: Eurolex Bohemia, 2005. s. 116.

²³ Tamtéž. Obdobně také v: HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině; Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 26.

Možnost volby zdvojeného příjmení zavedl zákon č. 91/1998 Sb.. Přijal-li manžel příjmení druhého manžela, může se rozhodnout, že na druhé místo za takto přijaté příjmení bude uvádět i své příjmení dosavadní. Jestliže i dosavadní příjmení manžela je složeno ze dvou příjmení, může si vybrat jedno z nich a to pak uvádět opět na druhém místě. Jednostranné prohlášení jednoho z manželů nepřichází v úvahu. O společnou dohodu obou manželů se musí jednat i v případě, kdy zdvojené příjmení bude používat pouze jeden z manželů. Souhlasné prohlášení o příjmení může vypadat i tak, že jejich společným příjmením bude již zdvojené příjmení jednoho z nich. Tuto variantu předpokládá zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů (§ 70 odst. 1 písm. b).

Dle ustanovení § 69 stejného zákona se příjmení žen tvoří v souladu s pravidly české mluvnice. V matriční knize se na základě žádosti ženy může zapsat její příjmení bez koncovky ženského tvaru (nejčastěji se jedná o koncovku –ová). Uvést příjmení v mužském tvaru je připuštěno u

- a) cizinky,
- b) občanky, která má nebo bude mít trvalý pobyt v cizině,
- c) občanky, jejíž manžel je cizinec,
- d) občanky, která je jiné než české národnosti.

Obdobně mohou rodiče požádat o uvedení příjmení v mužském tvaru u dítěte ženského pohlaví při zápisu jeho narození.

Jestliže by k dohodě o příjmení ve výjimečném případě nedošlo v rámci předodдавkového řízení, je možné tak učinit i dodatečně na matrice. Za opačné situace, kdy by vzájemné prohlášení o příjmení učiněno nebylo vůbec, lze mít za to, že manželé si ponechávají každý své dosavadní příjmení. Platnost manželství zůstává v takovém případě nedotknuta.²⁴

Příjmení lze změnit i za trvání manželství, zejména je-li hanlivé či směšné nebo je-li pro to vážný důvod. O změně příjmení rozhoduje místně příslušný matriční úřad na základě podané žádosti. Opět je nezbytný souhlas obou manželů.

²⁴ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině; Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 29 - 31.

Obdobně k těmto otázkám též v publikacích: VESELÁ, Renata a kol. *Rodina a rodinné právo: historie, současnost a perspektivy*. 2. vydání. Praha: Eurolex Bohemia, 2005. s. 116 - 118. a HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2006. s. 57 - 59.

Ponechávají-li si manželé každý své dosavadních příjmení, musí se dohodnout, které z těchto příjmení ponesou jejich společné děti. Příjmení je vždy stejné pro všechny společné děti, to znamená i děti narozené před uzavřením manželství a bez ohledu na jejich pohlaví.²⁵

4.4 Závěr předoddavkového řízení

Předoddavkové řízení před matričním úřadem může být završeno jednak stanovením termínu sňatku nebo vydáním osvědčení o tom, že snoubenci splnili všechny zákonné podmínky, jde-li o sňatek církevní. Po splnění zákonných podmínek a předložení požadovaných dokladů vzniká snoubencům bez dalšího právní nárok na uzavření manželství.²⁶

²⁵ VĚTROVEC, Vladislav. Vznik manželství. *Právo a rodina*, 2002, č. 12, s. 5 - 9.

Obdobně též v: HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině; Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 30 - 31.

²⁶ VESELÁ, Renata a kol. *Rodina a rodinné právo: historie, současnost a perspektivy*. 2. vydání. Praha: Eurolex Bohemia, 2005. s. 118.

5. Sňatek v ohrožení života

Ustanovení § 7 zákona o rodině obsahuje zjednodušenou formu předodдавkového řízení pro případ, kdy je přímo ohrožen život toho, kdo chce uzavřít manželství. Oběma snoubencům se tak odpouští povinnost předložit doklady, které jsou jinak k uzavření manželství potřebné. Nicméně je nutné učinit prohlášení, že snoubencům nejsou známy okolnosti, které by uzavření manželství vylučovaly. Prohlášení snoubenců v podstatě nahrazuje povinnost předložit doklady. V návaznosti na § 41 odst. 2 ZoMatr se však počítá s tím, že i v rámci takto uzavíraného manželství prokazují snoubenci totožnost předložením platného úředního průkazu. Protokol o uzavření manželství tak musí obsahovat alespoň jména a příjmení manželů, jejich rodná čísla, popřípadě datum a místo narození, platný úřední doklad, kterým prokázali totožnost, a prohlášení, že jim nejsou známy okolnosti, které by uzavření manželství vylučovaly. Pokud byli snoubenci oddáni před obecním úřadem, úřadem městské části či městského obvodu, v hlavním městě Praze úřadem městské části, který není matričním úřadem, zasílá tento úřad protokol o uzavření manželství místně příslušnému matričnímu úřadu a to do tří pracovních dnů (§ 41 odst. 1 ZoMatr).

Na uzavírání manželství v nebezpečí smrti pamatuje zákon o rodině i v ustanoveních § 4 odst. 5 a § 4a odst. 3, v nichž dochází ke zjednodušení co do místa a orgánu, před nímž se manželství uzavírá.

Nastane-li nebezpečí smrti v cizině, může přijmout prohlášení snoubenců i kapitán lodi plující pod vlajkou České republiky, kapitán letadla registrovaného v České republice a velitel vojenské jednotky České republiky v zahraničí, je-li alespoň jeden ze snoubenců státním občanem České republiky (§ 7 odst. 2). Požadavek státního občanství alespoň jednoho ze snoubenců byl přidán až zákonem č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů. U kapitána letadla je nutné zdůraznit, že lze dané oprávnění realizovat jen tehdy, není-li letadlo nad územím České republiky.

Protokol o uzavření manželství se prostřednictvím zastupitelského úřadu České republiky nebo přímo na území ČR bezodkladně zasílá zvláštní matrice.²⁷

²⁷ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině; Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 27 - 28.

Také v: VESELÁ, Renata a kol. *Rodina a rodinné právo: historie, současnost a perspektivy*. 2. vydání.

6. Formy manželství

Zákon o rodině upravuje dvě formy uzavření manželství: civilní (občanskou) a církevní. Prvně zmíněná byla poprvé zavedena v Nizozemí v roce 1580, v roce 1653 pak v Anglii, Skotsku a Irsku. Obecný zákoník občanský obsahoval zpočátku jen formu církevní, jež byla obligatorní. Od roku 1868 byl zaveden nouzový civilní sňatek pro osoby, jimž duchovní neumožnil uzavřít sňatek z důvodu, který civilní právo neuznávalo. Církev sice dostala pokyn provádět sňatky v souladu s pravidly kanonického práva, avšak zákon takto počítal i s opačnou situací a zpřístupnil tak uzavření civilního sňatku na okresním hejtmanství v případě, kdy církev oddavky odepřela v rozporu s kanonickým právem. O dva roky později byl zaveden civilní sňatek pro ty, kdo se nehlásili k žádné státem uznané církvi. A konečně zákon č. 320/1919 Sb. přinesl do právního řádu obě dvě formy. Tato novela zavedla fakultativní církevní sňatek a snoubencům tak dala možnost výběru mezi obřadem v kostele nebo na okresním úřadě. Další změnu nastolil zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném, jež církevní formu vypustil. Stejně tak i zákon o rodině, který byl publikován pod číslem 94/1963 Sb. (v původním znění) nadále trval na obligatorním civilním sňatku.²⁸

Do roku 1992 upravoval zákon o rodině pouze civilní formu sňatku. Snoubenci měli možnost podstoupit i obřad náboženský, ale nebyly s ním spojeny žádné právní následky. Ke zrovnoprávnění obou forem sňatků došlo až novelou zákona publikovanou pod č. 234/1992 Sb.²⁹

6.1 Občanský (civilní) sňatek

Novela zákona o rodině z roku 1992 pojmenovala ustanovení o civilním sňatku „uzavírání manželství před orgánem státu“ (tj. před věcně a místně příslušným místním národním výborem, později obecním úřadem, pověřeným vést matriky), což bylo označení mírně zavádějící. Obecní úřad i úřad jemu na roveň postavený byl totiž považován za orgán samosprávy, který vykonával státní správu jen v přenesené působnosti. Novela z roku 1998 tento stav napravila a zavedla legislativní zkratku „matriční úřad“.³⁰

Praha: Eurolex Bohemia, 2005. s. 118.

²⁸ Tamtéž

²⁹ MAŠEK, Daniel. Postup při uzavírání církevního sňatku. *Právo a rodina*, 2002, č. 8, s. 15 - 17.

³⁰ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině; Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 12.

Česká právní úprava se na rozdíl od většiny jiných právních úprav liší tím, že kromě orgánu, před nímž lze manželství uzavřít, určuje i konkrétní okruh osob oprávněných k přijetí souhlasného prohlášení snoubenců o vstupu do manželství.³¹

Podle současného znění zákona je k přijetí souhlasného prohlášení oprávněn starosta, místostarosta nebo pověřený člen zastupitelstva matričního úřadu. Zákon č. 320/2002 Sb., s účinností od 1. 1. 2003, dosavadní místní příslušnost matričního úřadu zrušil. Z toho vyplývá, že snoubenci mohou platně uzavřít manželství před kterýmkoli matričním úřadem bez ohledu na jejich trvalý pobyt.³²

Instrukce ministerstva vnitra č. 128/1955 Sbírký instrukcí a nařízení, o uzavírání manželství před orgány místních národních výborů, která byla k 1. 1. 1965 zrušena, upravovala průběh obřadu. Oddávající podle ní pokládal snoubencům otázku, zda dobrovolně vstupují do manželství. Po jejich kladné odpovědi prohlásil manželství za právoplatně uzavřené. Tento postup většinou obecní úřady dodržují i nadále. Instrukce obsahovala i ustanovení ohledně vybavení obřadní síně, či instrukce pro případ, že by se oddávajícímu nedostalo souhlasného prohlášení od jednoho ze snoubenců. V závěru svatebního obřadu podepisují manželé protokol o uzavření manželství, jehož součástí je i prohlášení oddávajícího o tom, že manželství je právoplatně uzavřené.³³

Po splnění všech zákonných podmínek vzniká snoubencům na uzavření manželství právní nárok. Pokud jeden ze snoubenců nemá trvalý pobyt na území České republiky, vzniká jim navíc povinnost uhradit správní poplatek ve výši 2 000 Kč. Jestliže nemá na území České republiky trvalý pobyt ani jeden z nich, činí výše správního poplatku 3 000 Kč. V ostatních případech uzavření manželství zpoplatněno není.

Od 1. 1. 2003 upravuje zákon o rodině okruh dalších oddávajících, jimiž jsou funkcionáři obce, městského obvodu nebo městské části, které současně nejsou ma-

³¹ VESELÁ, Renata a kol. *Rodina a rodinné právo: historie, současnost a perspektivy*. 2. vydání. Praha: Eurolex Bohemia, 2005. s. 118 - 119.

³² HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině; Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 15.

³³ Tamtéž. K této otázce též: HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2006. s. 63 - 64.

tričním úřadem. Zde však byla místní příslušnost zachována a je tedy nezbytné, aby měl alespoň jeden ze snoubenců ve správním obvodu takového úřadu trvalý pobyt.³⁴

Pro shrnutí lze uvést, že ze zákona pro snoubence vyplývají dvě možnosti:

a) sňatek před jakýmkoli obecním úřadem nebo úřadem jemu na roveň postaveným, který je pověřen vedením matrik. Prohlášení o uzavření manželství snoubenci činí před starostou, místostarostou či pověřeným členem zastupitelstva

b) sňatek před starostou nebo místostarostou obce, která není pověřena vedením matriky. Zde platí pravidlo místní příslušnosti (alespoň jeden ze snoubenců musí být v obci přihlášen k trvalému pobytu). Se sňatky před primátorem nebo náměstkem primátora hlavního města Prahy či primátory jiných statutárních měst a jejich náměstků se v praxi příliš neseťkáme.³⁵

Současná právní úprava dále vyžaduje povinnou přítomnost zaměstnance místně příslušného matričního úřadu a to v obou výše zmíněných případech, tedy jak u sňatku před funkcionářem matričního úřadu, tak před funkcionářem obce, městského obvodu nebo městské části, které matričním úřadem nejsou.

Manželství se typicky uzavírá v obřadní síni, která se nemusí nutně nacházet v budově obecního úřadu. Zákon však umožňuje, aby k sňatku došlo na „kterémkoli vhodném místě“. Posouzení vhodnosti záleží na dohodě mezi snoubenci oddávajícím a matričním úřadem, do jehož správního obvodu zvolené místo spadá. Můžeme se proto setkat například se sňatkem v nemocnici, věznici, či formou zahradní slavnosti. Příslušný matriční úřad však musí takto zvolené místo mimo obřadní síň povolit a snoubenci za takové povolení hradí správní poplatek ve výši 1 000 Kč. Stejný je i správní poplatek za vydání povolení uzavřít manželství mimo stanovenou dobu.³⁶

Zákon o rodině umožňuje výjimku z povinnosti dodržet místní příslušnost, je-li život snoubence přímo ohrožen. V takovém případě může být manželství uzavřeno i před obecním úřadem, který není matričním úřadem, aniž by některý ze snoubenců musel mít v jeho správním obvodu trvalý pobyt. Přítomnost zaměstnance matričního úřadu se ale vyžaduje vždy. Pojem přímé ohrožení života zákon dále nerozvádí. Ta-

³⁴ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině; Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 14 - 17.

³⁵ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2006. s. 62 - 63.

³⁶ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině; Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 14 - 17.

kové ohrožení je možné prokázat zejména lékařským potvrzením nebo prohlášením ošetřujícího lékaře. Je ale zřejmé, že musí být zachována způsobilost projevit vlastní vůli o vstupu do manželství.³⁷

S účinností od 1. 1. 2003 vystupuje oddávající v pozici orgánu státní správy a nikoli samosprávy, neboť oprávnění přijímat prohlášení snoubenců o vstupu do manželství je výkonem přenesené působnosti (jak vyplývá z § 104a ZoR).³⁸

6.2 Církevní sňatek

Veškerá ustanovení zákona o rodině týkající se uzavírání manželství se vztahují i na uzavírání manželství před orgánem církve nebo náboženské společnosti. Nutností je dostát nejen požadavkům zákonným, ale i manželským předpisům konkrétní církve. V rámci České republiky půjde nejčastěji o sňatky před církví římskokatolickou, jež má své manželské právo upraveno v Codexu Iuris Canonici (CIC) z roku 1983.³⁹

6.2.1 Obecné informace

Prohlášení o uzavření manželství nelze učinit před jakoukoliv církví nebo náboženskou společností, ale jen takovou, jež je registrována podle zákona č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech). Církev registruje Ministerstvo kultury ČR. Ustanovení § 7 tohoto zákona vyjmenovává zvláštní práva registrovaných církví a náboženských společností, mezi něž řadí i právo konat obřady, při nichž jsou uzavírány církevní sňatky podle zvláštního právního předpisu.⁴⁰

Takto registrovaných církví a náboženských společností najdeme v současné době na území České republiky 21 a jsou jimi:

- Apoštolská církev v České republice
- Bratrská jednota baptistů
- Církev adventistů sedmého dne

³⁷ Tamtéž. K tomu obdobně v: HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2006. s. 64.

³⁸ Tamtéž.

³⁹ MAŠEK, Daniel. Postup při uzavírání církevního sňatku. *Právo a rodina*, 2002, č. 8, s. 15 - 17. K tomu též: HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině; Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 18 - 20.

⁴⁰ Tamtéž.

- Církev bratrská
- Církev československá husitská
- Církev Ježíše Krista Svatých posledních dnů
- Církev řeckokatolická
- Církev římskokatolická
- Českobratrská církev evangelická
- Evangelická církev augsburského vyznání v České republice
- Evangelická církev metodistická
- Federace židovských obcí v České republice
- Jednota bratrská
- Křesťanské sbory
- Luterská evangelická církev augsburského vyznání v České republice
- Náboženská společnost českých unitářů
- Náboženská společnost Svědkové Jehovovi
- Novoapoštolská církev v České republice
- Pravoslavná církev v českých zemích
- Slezská církev evangelická augsburského vyznání
- Starokatolická církev v České republice

Právo oddávat však ve skutečnosti využívají jen některé z nich. Nejčastěji se uzavírají sňatky před Církví římskokatolickou, dále pak před Českobratrskou církví evangelickou a Církví československou husitskou.⁴¹

Zákon o rodině stanoví, že církevní sňatek se uzavírá „před příslušným orgánem církve, a to před osobou pověřenou oprávněnou církví nebo náboženskou společností“. Oddávajícím je tedy „osoba pověřená oprávněnou církví“. Konkrétní určení vyplývá z vnitřních předpisů církve nebo náboženské společnosti, respektive z jejího manželského práva.

Místem, kde se manželství uzavírá, není „kostel nebo jiné vhodné místo“, ale „místo určené předpisy církve nebo náboženské společnosti“.⁴² Podle práva kanonic-

⁴¹ HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Sňatek a paragrafy*. 1. vydání. Praha: Computer Press, 2000. s. 45 - 46.

⁴² PŘIBYL, Stanislav. Církevní sňatky - kdy je uznává stát?. *Právo a rodina*, 2008, č. 2, s. 9 - 12.

kého se manželství uzavírá ve farním kostele nebo na jiném vhodném místě, pokud s tím souhlasí místní ordinář.⁴³

6.2.2 Předoddavkové řízení

Do účinnosti zákona č. 91/1998 Sb. prováděly jednotlivé církve předoddavkové řízení samy, neboť zákon č. 234/1992 tuto problematiku neupravoval. Předoddavkové řízení bylo tedy v rukou duchovních příslušné církve či náboženské společnosti, kteří postupovali podle svých vnitřních předpisů (za předpokladu, že tuto problematiku vůbec upravovaly). Taková situace se ovšem neosvědčila a vedla ke vzniku neplatných manželství. K nápravě došlo až účinností novely zákona o rodině od 1. 8. 1998, která zavedla obligatorní předoddavkové řízení i pro sňatky církevní.⁴⁴

Absolvování výše zmíněného řízení je podmínkou pro platnost církevního sňatku před státem a probíhá na matričním úřadu, v jehož správním obvodu má být manželství uzavřeno. Jeho účelem je zajištění splnění všech zákonných podmínek pro uzavření manželství.

Prvním krokem v řízení je vyplnění dotazníku k uzavření manželství a žádosti o vydání osvědčení k církevnímu sňatku. Před vydáním tohoto osvědčení předloží snoubenci, obdobně jako u sňatku občanského, své rodné listy a občanské průkazy (pokud snoubenec nemůže prokázat občanským průkazem skutečnosti v něm uvedené, předloží vedle rodného listu doklad o státním občanství, potvrzení o trvalém pobytu, potvrzení o osobním stavu). Popřípadě též doklad o ukončení předchozího manželství.⁴⁵

Další postup je shodný s předoddavkovým řízením v rámci uzavírání manželství občanskou formou. Vydáním osvědčení o tom, že snoubenci splnili všechny zákonné požadavky pro platné uzavření manželství, předoddavkové řízení končí. Osvědčení vydané matričním úřadem pak předloží oddávajícimu, který je tak jistěn, že manželství bude uzavřeno v souladu se zákonem, a může pokračovat podle vnitřních předpisů své církve.⁴⁶ Osvědčení nesmí být starší než tři měsíce. V opačném případě by se jednalo jen o manželství zdánlivé, které vůbec nevzniklo. Stejně ná-

⁴³ MAŠEK, Daniel. Postup při uzavírání církevního sňatku. *Právo a rodina*, 2002, č. 8, s. 15 - 17.

⁴⁴ VĚTROVEC, Vladislav. Vznik manželství. *Právo a rodina*, 2002, č. 12, s. 5 - 9.

K tomu též: HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2006. s. 59.

⁴⁵ MAŠEK, Daniel. Postup při uzavírání církevního sňatku. *Právo a rodina*, 2002, č. 8, s. 15 - 17.

⁴⁶ PŘIBYL, Stanislav. Církevní sňatky - kdy je uznává stát?. *Právo a rodina*, 2008, č. 2, s. 9 - 12.

sledky by mělo manželství uzavřené církevní formou bez předchozího předoddavkového řízení.⁴⁷ S odlišným postupem se setkáváme u občanského sňatku, kde předoddavkové řízení končí stanovením termínu obřadu.

6.2.3 Protokol o uzavření manželství

Na závěr musí církev doručit matričnímu úřadu protokol o uzavření manželství. Na rozdíl od předchozí právní úpravy, která stanovila povinnost učinit tak „bezodkladně“, je novelou stanovena lhůta tří pracovních dnů. Následně poté mohou manželé obdržet oddací list. Pro případ, že protokol o uzavření manželství matričnímu úřadu doručen není, neuvádí zákon žádnou sankci. Jediným následkem tak bude nemožnost vydání oddacího listu novomanželům. To však nemá vliv na platnost uzavřeného manželství, neboť zápis do matriky má pouze deklaratorní charakter.⁴⁸

6.2.4 Ustanovení § 4c zákona o rodině

V souvislosti s novou úpravou církevního sňatku zákonem č. 234/1992 Sb. bylo třeba zpětně vyřešit otázku manželství uzavřených občany České a Slovenské Federativní Republiky jinou církevní formou v zahraničí v období od 1. ledna 1950 do nabytí účinnosti zmíněného zákona, tj. do 1. 7. 1992. Ustanovení § 4c zákona o rodině uznává takto uzavřená manželství za platná podle československého práva, byla-li uzavřena v souladu s právem platným v místě jeho uzavření. Právní úprava na otázku, odkdy jsou tato manželství platná, neodpovídá. Nelze však jinak než souhlasit s názorem, že se jedná o nepravou retroaktivitu upravenou v § 868 občanského zákoníku, tedy že tato manželství jsou platná od 1. 7. 1992.⁴⁹

6.2.5 Katolická církev

Asi nejvíce propracované předpisy o manželství najdeme v kanonickém právu katolické církve. Zakotvuje jednak manželské překážky shodné s těmi zákonnými, jako například bigamie, věk, incest, jednak překážky speciální, například impotence, trvalý řeholní slib či kněžský celibát.

⁴⁷ MAŠEK, Daniel. Postup při uzavírání církevního sňatku. *Právo a rodina*, 2002, č. 8, s. 15 - 17.

⁴⁸ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině; Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 20 - 21.

K téže otázce dále publikace: MAŠEK, Daniel. Postup při uzavírání církevního sňatku. *Právo a rodina*, 2002, č. 8, s. 15 - 17. a PŘIBYL, Stanislav. Církevní sňatky - kdy je uznává stát?. *Právo a rodina*, 2008, č. 2, s. 9 - 12.

⁴⁹ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině; Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 21 - 22.

Vzhledem k nízkému počtu pokřtěných obyvatel v české republice, řeší církev častou překážku rozdílného náboženství. Tedy případ, kdy je pokřtěn jen jeden ze snoubenců. Od této okolnosti lze odhlédnout za předpokladu, že nepokřtěná strana přislíbí, že svému partnerovi nebude v praktikování katolické víry bránit a v této víře nechá pokřtít a vychovat jejich společné děti.

Církev takto uzavřené manželství považuje za stále trvajícím i po jeho občanském rozvodu. Je ale možné jeho platnost napadnout jednou z vad manželského souhlasu. Tou může být zejména psychická nezpůsobilost, omyl ve vlastnosti snoubence, podvodné vylákání manželského souhlasu nebo uzavření manželství v tísní či strachu.

Připravovaná novela občanského zákoníku se však chystá oblast rodinného práva znovu začlenit do práva občanského a právo na uzavírání manželství s občanskoprávními účinky církvím a náboženským společností odejmout.⁵⁰

6.3 Vztah mezi občanským a církevním sňatkem

Chtějí-li snoubenci uzavřít občanský sňatek a až následně projít obřadem náboženským, mohou tak učinit, avšak již bez právních následků náboženského obřadu. Opačný postup ale zákon o rodině výslovně zakazuje. Důvodem této právní úpravy je umožnění věřícím partnerům povýšit svůj svazek na „svátost manželskou“.⁵¹

Vzájemný poměr mezi oběma formami sňatku upravuje ustanovení § 10 ZoR. Původní znění zákona umožňovalo náboženský sňatkový obřad až po obligatorním občanském sňatku. Lze si představit i situaci, že každý ze snoubenců by mohl být příslušníkem jiné církve či náboženské společnosti. Vzájemný vztah mezi dvěma církevními sňatky naše právní úprava neřeší, je však zřejmé, že právní následky uzavření manželství nastanou na základě prvního obřadu a následný obřad před jinou církví či náboženskou společností bude mít jen slavnostní charakter bez právních následků. To platí za předpokladu, že obě církve či náboženské společnosti jsou registrované.⁵²

⁵⁰ PŘIBYL, Stanislav. Církevní sňatky - kdy je uznává stát?. *Právo a rodina*, 2008, č. 2, s. 9 - 12.

⁵¹ MAŠEK, Daniel. Postup při uzavírání církevního sňatku. *Právo a rodina*, 2002, č. 8, s. 15 - 17.

⁵² HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině; Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 34 - 35.

7. Uzavření manželství zástupcem

Ve výjimečných případech lze z důležitých důvodů povolit, aby prohlášení jednoho ze snoubenců o vstupu do manželství učinil jeho zástupce. Takovým důležitým důvodem je v praxi zejména pobyt jednoho ze snoubenců v zahraničí. Na povolení uzavřít manželství zástupcem neexistuje právní nárok, neboť záleží na správním uvážení příslušného správního orgánu. Tím může být krajský úřad nebo obecní úřad obce s rozšířenou působností, v hlavním městě Praze a ve městech Brno, Ostrava a Plzeň magistráty těchto měst. Povolení či nepovolení sňatku v zastoupení je správním rozhodnutím, proti němuž se lze bránit odvoláním.

Zásadním zákonným požadavkem je plná moc v písemné formě s úředně ověřeným podpisem. Po obsahové stránce je nutné přesně označit druhého snoubence, se kterým má být manželství uzavřeno. Bez přesného označení druhého snoubence nemůže manželství vzniknout. Stejný následek by mělo i nedodržení písemné formy či absence ověřeného podpisu zmocnitele (§ 17a odst. 3 zákona o rodině). Součástí plné moci musí být i všechna prohlášení, která snoubenci činí při uzavírání manželství, nevyjímaje prohlášení o příjmení.

S ohledem na zásadu subsidiarity se na zastoupení a plnou moc použijí podřídně ustanovení občanského zákoníku s výjimkou případů, kdy zákon o rodině jako zákon speciální stanoví něco jiného (§ 104 zákona o rodině), nebo tam, kde to vyplývá z povahy věci. Tak například není možné udělit plnou moc několika zmocněncům společně (§ 31 odst. 3 ObčZ). Stejně tak bude vyloučeno použití ustanovení § 33a občanského zákoníku, které umožňuje zmocněnci udělit plnou moc jiné osobě.

Plná moc k zastoupení snoubence zaniká jednak způsoby upravenými občanským zákoníkem (provedením úkonu, na který byla plná moc omezena, a taktéž smrtí zmocněnce či zmocnitele), jednak odvoláním plné moci dle § 9 odst. 2 zákona o rodině. Dané ustanovení tak vylučuje použití ustanovení § 33b odst. 4 občanského zákoníku. Aby bylo odvolání účinné, musí se o něm dozvědět druhý snoubenec předtím, než učiní prohlášení, že vstupuje do manželství.

S účinností zákona č. 301/2000 Sb. bylo ustanovení § 9 zákona o rodině rozšířeno o odstavec 3, který konkretizuje obsah plné moci a odstavec 4 o zástupci snoubence. Tím může být pouze zletilá fyzická osoba, která má plnou způsobilost k právním úkonům. K zachování slavnostní formy vyžaduje zákon, aby zástupce i zastoupený byli stejného pohlaví.

Má-li manželství v zastoupení uzavřít cizinec, vyžaduje zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů navíc potvrzení o tom, že takto uzavřené manželství bude v domovském státě cizince uznáno za platné.⁵³

⁵³ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině; Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 31 - 34.
Otázka upravena též v: VESELÁ, Renata a kol. *Rodina a rodinné právo: historie, současnost a perspektivy*. 2. vydání. Praha: Eurolex Bohemia, 2005. s. 121 - 122.

8. Právní následky uzavření manželství

Se vznikem manželství je spojena řada právních následků, mezi něž se řadí kupříkladu změna osobního statusu muže na „ženatý“ a u žen na „vdaná“. Vytváří se tak překážka pro uzavření manželství dalšího. Tímto okamžikem vzniká pro manžele právo i povinnost používat příjmení dle dohody uzavřené v předdodavkovém řízení. Vliv může mít i na způsobilost k právním úkonům, neboť u osoby mladší osmnácti (a starší šestnácti) let dochází k nabytí zletilosti. Dále má zásadní význam zejména pro určení otcovství k dítěti, vznik společného jmění manželů, existenci vyživovací povinnosti (mezi manžely, případně mezi rozvedenými manžely a mezi příbuznými v linii přímé). Oběma manželům vzniká i řada dalších práv a povinností, jak v oblasti osobní, tak majetkové.⁵⁴

⁵⁴ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Občanské právo hmotné*. 4. vydání. Praha: ASPI, a.s., 2007. s. 38 - 39. Podrobnosti srov. např. HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Manželství a paragrafy*. 1. vydání. Praha: Computer Press, 2000. 83 s.

9. Neplatnost a neexistence manželství

Manželství nelze založit jinak, než zákonem stanoveným způsobem. V opačném případě soud prohlásí manželství za neplatné nebo manželství vůbec nevznikne.

Zákon o rodině zabraňuje vzniku některých manželství, která by z povahy věci nemohla naplnit svůj účel. Činí tak prostřednictvím jednotlivých podmínek, které musí snoubenci splnit, aby mohlo být manželství platně uzavřeno.

Především působením církevního práva se utvořila skupina překážek, tzv. záповědí manželství, s různými právními následky. Jejich okruh se postupem času zužoval. Zákon nadále upravuje případy, kdy manželství vůbec nevznikne, nebo vznikne, ale je považováno za neplatné.

Tuto problematiku řeší hlava druhá zákona o rodině v ustanoveních § 11 až § 17a, která nese název „Neplatnost a neexistence manželství“.⁵⁵

9.1 Neplatné manželství

Výčet případů neplatného manželství je v zákoně o rodině uveden taxativně. Původní znění zákona upravovalo pouze čtyři okolnosti vylučující platné manželství (jiné manželství, příbuzenství, nedostatek věku, duševní choroba) a až tzv. velká novela rozšířila zákon o rodině o ustanovení § 15a, čímž vyřešila otázku neplatného manželství v důsledku určitých vad právního úkonu.

O neplatné manželství se jedná tehdy, kdy dané manželství skutečně vzniklo a má právní následky až do doby, dokud jej za neplatné neprohlásí soud. Po takovém prohlášení se na ně pohlíží jako na neuzavřené (§ 17 odst. 1 ZoR). V důsledku této právní úpravy může nastat situace, kdy osoba již žijící v neplatném manželství uzavře další manželství, které je však taktéž neplatné z důvodu bigamie. Soudní rozhodnutí má tak konstitutivní účinky s působností *ex tunc* (od chvíle uzavření manželství). S tím souvisí i navrácení osobního statusu fyzické osoby, který předcházel uzavření neplatného manželství. To znamená, že bylo-li takové manželství pro danou osobu první, byl jí znovu navrácen status „svobodný/á“.⁵⁶

⁵⁵ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2006. s.70 - 72.

⁵⁶ Tamtéž.

Co se týče práv a povinností manželů ke společnému dítěti, uplatní se § 26 obdobně jako při rozvodu manželů (soud rozhodne o úpravě poměrů k nezletilým dětem). První domněnka otcovství (otcem dítěte je manžel matky) zůstává zachována.

Stejně při vypořádávání majetkových vztahů postupuje dle ustanovení o majetkových poměrech rozvedených manželů, neboť i v neplatném manželství vzniká společné jmění manželů.⁵⁷ Vyživovací povinnost, jak je upravena v ustanovení § 92 zákona o rodině, však vzniknout nemůže.

Zaniká i dohoda o společném příjmení. Nicméně prohlášení manželství za neplatné nemá vliv na příjmení společných dětí.⁵⁸

9.1.1 Důvody neplatnosti manželství

9.1.1.1 Bigamie

Manželství je vztah mezi jedním mužem a jednou ženou. Princip monogamie je jedinou uznávanou formou manželství v Evropě i v mnohých dalších částech světa. Má kořeny v evropských křesťanských a kulturních tradicích a je vyjádřen v § 11 odst. 1 zákona o rodině: „*Manželství nemůže být uzavřeno se ženatým mužem nebo vdanou ženou anebo s osobou, která uzavřela partnerství, pokud toto partnerství trvá.*“⁵⁹

V případě, že snoubenec již dříve manželství uzavřel, musí zánik tohoto předchozího manželství prokázat (pravomocným rozsudkem o rozvodu manželství, pravomocné rozhodnutí soudu o prohlášení manželství za neplatné, úmrtní list zemřelého manžela, popřípadě též pravomocné rozhodnutí soudu o prohlášení za mrtvého). Pokud by došlo k uzavření manželství s ženatým mužem či vdanou ženou, bude soudem prohlášeno za neplatné. Neplatnost manželství vysloví soud i bez návrhu a to i po jeho zániku. Od účinnosti zákona č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství osob téhož pohlaví a o změně některých souvisejících zákonů platí, že manželství je neplatné nejen z důvodu trvání jiného manželství, ale i pro existenci partnerství.

⁵⁷ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině; Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 49.

⁵⁸ VESELÁ, Renata a kol. *Rodina a rodinné právo: historie, současnost a perspektivy*. 2. vydání. Praha: Eurolex Bohemia, 2005. s. 123.

⁵⁹ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině; Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 37 - 38.

K tomu též: HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2006. s. 71.

Takové manželství se může stát dodatečně platným (tzv. konvalidace) a k výroku o neplatnosti nedojde, jestliže dřívější manželství zaniklo (smrtí, rozvodem, prohlášením jednoho z manželů za mrtvého), nebo bylo prohlášeno za neplatné anebo jakmile dřívější partnerství zaniklo nebo bylo prohlášeno za neplatné. Konvalidace nemá zpětný účinek a nastává ex nunc, tedy až odpadnutím překážky. To má významné následky v oblasti majetkových vztahů, neboť o otázce vypořádání takto vzniklého společného jmění manželů zákon mlčí.

Ochranu monogamie poskytují i normy trestního práva. Ustanovení § 194 trestního zákoníku upravuje trestný čin dvojí manželství, který však opomíjí existenci partnerství. Z toho vyplývá, že současné trvání manželství a partnerství není dle platné právní úpravy trestným činem. K tomu je nutné dodat, že ani konvalince nemá na trestněprávní účinky bigamie žádný vliv.

Vzhledem k tomu, že některé zahraniční právní úpravy umožňují uzavření „manželství“ dvěma osobám stejného pohlaví, používá zákon č. 115/2006 Sb. vedle registrovaného partnerství též pojem „obdobný svazek osob téhož pohlaví“ a uvádí jej jako překážku pro vznik platného partnerství. Na základě analogie je nutné dovodit, že z pohledu českého práva bude i zmíněné „manželství“ osob stejného pohlaví překážkou způsobující neplatnost manželství, přestože tuto problematiku zákon výslovně neřeší.

9.1.1.2 Příbuzenství

Zákon výslovně zakazuje uzavření manželství mezi předky a potomky a mezi sourozenci (plnorodými i polorodými, kteří mají společného jen jednoho z rodičů). Překážka se týká jen zmíněných nejbližších příbuzných, tzn. například bratranec a sestřenice platné manželství uzavřít mohou.

Dle občanského zákoníku se určuje stupeň příbuzenství u dvou osob v řadě přímé dle počtu zrození, jimiž pochází jedna od druhé. Z toho vyplývá, že rodiče a jejich děti jsou příbuznými v řadě přímé v prvním stupni. V řadě pobočné dle počtu zrození, jimiž pochází obě od nejbližšího společného předka. Sourozenci jsou tudíž příbuznými v řadě pobočné ve druhém stupni. Příbuzenství v prvním stupni v řadě pobočné možné není.

Na roveň pokrevnímu příbuzenství zákon staví příbuzenství založené osvojením, pokud stále trvá. Osvojením vzniká mezi osvojencem a osvojitelem stejný poměr jako mezi rodiči a dětmi. Příbuzenský poměr vzniká i mezi osvojencem a příbuz-

nými osvojitele. Stejná překážka platí i mezi osvojenci a jejich původními pokrevními příbuznými, neboť biologické příbuzenství bez ohledu na osvojení nadále trvá. Dle § 74 zákona o rodině zanikají mezi osvojencem a původní rodinou vzájemná práva a povinnosti.

Neplatnost takového manželství soud vysloví i bez návrhu a opět tak lze učinit i po zániku takového manželství. Konvalidace takto neplatného manželství přichází v úvahu jen u prostého osvojení, které může být na návrh osvojitele nebo osvojence soudem z důležitých důvodů zrušeno. V kategorii biologického příbuzenství si lze teoreticky představit dosti nepravděpodobnou situaci, kdy po uzavření manželství by došlo k popření otcovství na návrh nejvyššího státního zástupce v souladu s § 62 zákona o rodině.

9.1.1.3 Nezletilost

Manželství nemůže platně uzavřít nezletilý, tj. osoba mladší osmnácti let. Jen výjimečně může soud povolit uzavření manželství nezletilému staršímu než šestnáct let, je-li to v souladu se společenským účelem manželství. Nezletilec mladší šestnácti let nemůže uzavřít manželství vůbec, a pokud by se tak přece jen stalo, jednalo by se pouze o manželství zdánlivé, tedy manželství by nevzniklo.

Z dikce zákona vyplývá, že soud vychází z konkrétních okolností případu, neboť na povolení uzavřít manželství není právní nárok. O povolení rozhoduje soud péče o nezletilé, který musí v rozsudku výslovně uvést druhého snoubence, jelikož povolení se vztahuje toliko k této osobě. Ustanovení § 194 občanského soudního řádu přiznává nezletilému v tomto ohledu procesní způsobilost a tím mu umožňuje podat návrh na povolené uzavřít manželství.

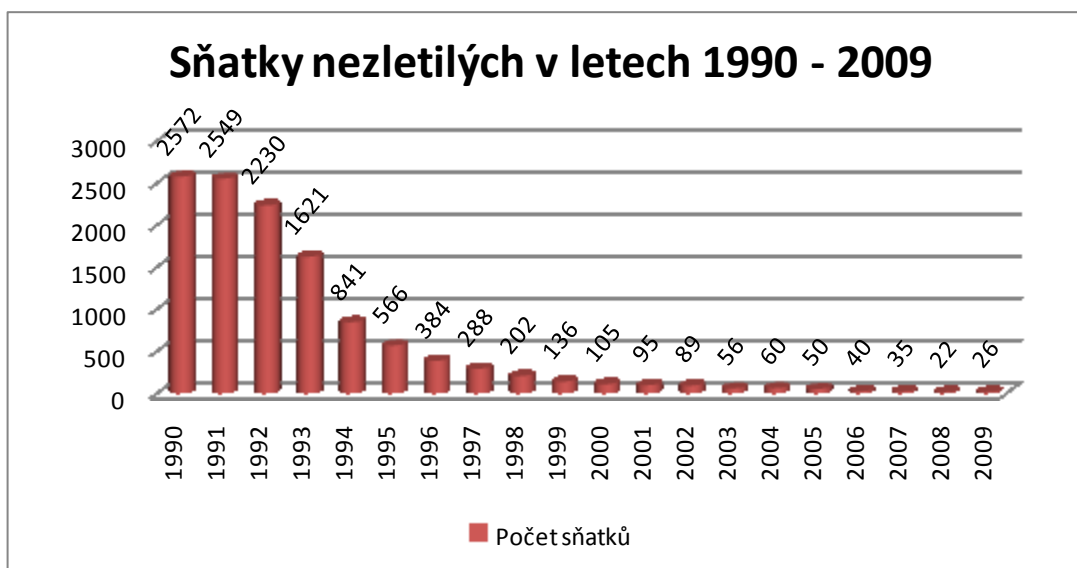
Zákon o rodině v ustanovení § 13 uvádí jako další podmínku „důležitý důvod“, který dále již nedefinuje. Ze soudní praxe lze za důležitý důvod považovat zejména těhotenství nezletilé snoubenky nebo skutečnost, že snoubenci již společné dítě mají. Přestože ve většině těchto případů soud uzavření manželství povolí, není těhotenství samo o sobě rozhodující, neboť soud zkoumá i celkovou duševní vyspělost snoubenců, jejich vzájemný vztah, ekonomickou situaci a další skutečnosti tak, aby zjistil, zda vzniklé manželství bude způsobilé plnit svůj účel. Účastníky řízení jsou i zákonní zástupci nezletilého snoubence.

Uzavřením manželství nabývá nezletilec zletilosti. Dochází k tomu na základě právní fikce předpokládané v ustanovení § 8 občanského zákoníku a takto nabytá zletilost se neztrácí ani zánikem manželství ani prohlášením manželství za neplatné.

Uzavře-li manželství nezletilý bez soudního povolení, může soud prohlásit manželství za neplatné. Neplatnost může být zhojena též dodatečným povolením soudu. Dle ustanovení § 13 odst. 2 nastane konvalidace neplatného manželství tehdy, dovrší-li manžel, který byl v době uzavření manželství nezletilý, osmnáctý rok, nebo otěhotněla-li manželka (to nelze zaměnit se situací, kdy snoubenka je těhotná již v době uzavírání manželství).

Stejně jako u předchozích dvou překážek i zde vysloví soud neplatnost i bez návrhu, avšak s tím rozdílem, že v daném případě nedostatku věku tak nelze učinit, jestliže již manželství zaniklo.⁶⁰

Pro zajímavost je uveden graf zobrazující klesající trend počtů uzavřených manželství nezletilými osobami v letech 1990 – 2009. Pro znázornění byly použity informace poskytnuté Českým statistickým úřadem.

Graf 1 Sňatky nezletilých v letech 1990 – 2009

⁶⁰ VESELÁ, Renata a kol. *Rodina a rodinné právo: historie, současnost a perspektivy*. 2. vydání. Praha: Eurolex Bohemia, 2005. s. 125 - 126.
K tomu též: HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině; Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 37 - 42.

9.1.1.4 Duševní porucha

Způsobilost k uzavření manželství v sobě zahrnuje i určité psychické předpoklady, respektive schopnost svobodně vyjádřit svou vůli uzavřít manželství a nést veškeré následky s tím spojené. Zákon o rodině v ustanovení § 14 rozlišuje čtyři případy duševních poruch:

A) Osoba zbavená způsobilosti k právním úkonům

Soud zbaví fyzickou osobu způsobilosti k právním úkonům, jestliže pro duševní poruchu, která není jen přechodná, není vůbec schopna činit právní úkony (§ 10 odst. 1 občanského zákoníku). Je zřejmé, že taková osoba nebude způsobilá ani k uzavření manželství. Pokud by k němu i přesto došlo, prohlásí jej soud za neplatné z úřední povinnosti.

Na otázku, proč se nejedná o manželství zdánlivé, lze odkázat na návaznost na občanský zákoník, který nezná nicotné právní úkony, nýbrž pouze úkony absolutně neplatné. Z toho důvodu se i zákon o rodině přiklonil k neplatnosti takto uzavřeného manželství.

B) Osoba, jejíž způsobilost k právním úkonům je omezena

„Jestliže fyzická osoba pro duševní poruchu, která není jen přechodná, anebo pro nadměrné požívání alkoholických nápojů nebo omamných prostředků či jedů je schopna činit jen některé právní úkony, soud její způsobilost k právním úkonům omezí a rozsah omezení v rozhodnutí určí“ (§ 10 odst. 2 občanského zákoníku).

Manželství je možné uzavřít jen s předchozím povolením soudu (§ 14 odst. 2 zákona o rodině). Zákon nestanoví žádná konkrétní hlediska, která by měl soud při rozhodování zvážit. Ve většině případů však soud bude zřejmě zvažovat, zda je zdravotní stav snoubence slučitelný s účelem manželství, jako je tomu u osoby stížené duševní chorobou, která by měla za následek omezení způsobilosti k právním úkonům. Neplatnost takového manželství soud vysloví pouze na návrh jednoho z manželů.

C) Osoba stížená duševní poruchou, která by měla za následek zbavení způsobilosti k právním úkonům

Zákon o rodině ji z pohledu způsobilosti uzavřít manželství logicky staví do stejné pozice jako osobu zbavenou způsobilosti k právním úkonům, přestože neexistuje pravomocné rozhodnutí, kterým by byla způsobilosti zbavena.

D) Osoba stížená duševní poruchou, která by měla za následek omezení způsobilosti k právním úkonům

Uzavřít manželství je možné jen s povolením soudu, který zváží, je-li zdravotní stav dané osoby slučitelný s účelem manželství. Obdobně jako u osob s omezenou způsobilostí k právním úkonům soud vysloví případnou neplatnost manželství jen na návrh některého z manželů. V praxi by za manžela s omezenou způsobilostí k právním úkonům návrh k soudu podával zřejmě jeho opatrovník.

Konvalidace je možná jen u osob, jejichž způsobilost k právním úkonům je omezena, a osob stížených duševní chorobou, která by měla za následek omezení způsobilosti k právním úkonům. Stane se tak, pokud se zdravotní stav manžela stal slučitelným s účelem manželství (§ 14 odst. 5 zákona o rodině).

Zákon o rodině se již dále nezmiňuje o uzavírání manželství pod vlivem duševní poruchy, která je jen přechodná (např. stav silné opilosti). Lze mít za to, že manželství by vzniklo platně, avšak za takové situace by měl oddávající odříct přijetí prohlášení o vstupu do manželství.⁶¹

9.1.1.5 Vady právního úkonu

Manželství lze prohlásit za neplatné též tehdy, bylo-li prohlášení o uzavření manželství učiněno v důsledku:

- bezprávné výhružky nebo
- omylu, který se týká totožnosti jednoho ze snoubenců nebo
- omylu, který se týká povahy právního úkonu uzavření manželství.

Jednání v důsledku bezprávné výhružky se vyznačuje nedostatkem svobody vůle jednající osoby. Snoubenec tak při vstupu do manželství projevuje svoji vůli, která je však modifikována vůlí druhého snoubence nebo jakékoli třetí osoby. Aby se jednalo o bezprávní výhružku, musí jít o takové protiprávní působení na snoubence, které je způsobilé vzbudit důvodné obavy z újmy hrozící přímo jemu nebo jiné blízké osobě.

⁶¹ Uvedená problematika daného důvodu neplatnosti manželství vychází z následujících publikací:
- VĚTROVEC, Vladislav. Vznik manželství. *Právo a rodina*, 2002, č. 12, s. 5 - 9.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině; Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 43 - 47.
- VESELÁ, Renata a kol. *Rodina a rodinné právo: historie, současnost a perspektivy*. 2. vydání. Praha: Eurolex Bohemia, 2005. s. 123 - 130.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2006. s. 76 - 79.

Omylem v totožnosti jednoho ze snoubenců se rozumí situace, kdy snoubenec předloží v rámci uzavírání manželství padělaný či cizí doklad totožnosti. Význam tohoto ustanovení roste především v návaznosti na manželství uzavíraná s uprchlíky bez dokladů totožnosti. Jak již bylo několikrát zmíněno, manželství vzniká souhlasným prohlášením, to znamená, že do manželství vstupuje osoba, která souhlasné prohlášení učinila, nikoli osoba uvedená na dokladu totožnosti a následně zapsaná v matrice.

Omyl v povaze právního úkonu uzavření manželství se týká zejména církevních sňatků, při nichž se snoubenec, jež není příslušníkem dané církve či náboženské společnosti, může mylně domnívat, že se jedná o jiný církevní úkon. Zmíněnou situaci si lze teoreticky představit, přestože se bude jednat spíše o výjimky. Naopak omyl v rámci sňatku civilního je vzhledem k účasti matrikáře a popřípadě tlumočníka (pro cizince, neslyšícího či němého) téměř vyloučen.

O neplatnosti rozhoduje soud pouze k návrhu kteréhokoli z manželů. Zákon vychází ze skutečnosti, že vady právního úkonu upravené ustanovením § 15a zákona o rodině nejsou pro společnost tak závažné, ale mohou být zásadní právě pro manžele. Právo uplatnit neplatnost manželství je omezeno subjektivní lhůtou jednoho roku ode dne, kdy se o rozhodné skutečnosti dozvěděl.⁶²

9.1.2 Prohlášení manželství za neplatné

Zákon stanoví taxativní výčet případů, kdy soud může prohlásit manželství za neplatné. Zároveň uvádí, že tak nelze učinit, pokud již manželství zaniklo (§ 15 odst. 1 ZoR).

Hned v následujícím odstavci umožňuje zákon výjimky a neplatnost se vysloví i po zániku manželství, bylo-li uzavřeno:

- se ženatým mužem nebo vdanou ženou nebo
- mezi předky a potomky a
- mezi sourozenci.

Stejně platí i pro příbuzné na základě osvojení. Důsledky takového postupu mohou být patrné zejména v rámci dědického řízení.⁶³

⁶² Tamtéž.

⁶³ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině; Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 48.

Právní úprava nezapomíná ani na možnost smrti některého z manželů v průběhu řízení o prohlášení manželství za neplatné. Bylo-li řízení již na návrh jednoho z manželů zahájeno, lze neplatnost manželství vyslovit i po smrti druhého manžela. Jedná se tedy o případy neplatnosti manželství uvedené v § 14 odst. 5 a v § 15a zákona o rodině.⁶⁴

Po smrti manžela, který podal návrh na prohlášení manželství za neplatné, zjišťuje soud, nezanechal-li potomky. Pokud ano, řízení se přeruší a potomci mohou ve lhůtě jednoho roku po smrti navrhovatele požádat, aby se v řízení pokračovalo.⁶⁵

9.2 Zdánlivé manželství

Zdánlivé (nicotné) manželství je termín pro manželství, které ani nevzniklo. Jedná se o případy, kdy jeden ze snoubenců byl donucen k prohlášení o uzavření manželství fyzickým násilím, bylo uzavřeno nezletilým mladším 16 let, nebo nebyly dodrženy podmínky stanovené zákonem o rodině pro občanské, církevní sňatky a jejich náležitosti a ustanovení o sňatku v zastoupení jednoho ze snoubenců.⁶⁶

Na rozdíl od neplatného manželství, o neexistenci nemusí rozhodovat soud a nevznikají ani žádné právní následky. Výjimkou je jen soudní rozhodnutí v pochybnostech, zda tu manželství je nebo není, které má deklaratorní povahu. Od roku 2001 může soud zahájit takové řízení i bez návrhu.

Ustanovení § 17a zákona o rodině obsahuje taxativní výčet případů, kdy nedojde ke vzniku manželství. Žádné jiné nedostatky tak nemohou mít na existenci manželství vliv. Manželství samozřejmě nevznikne ani chybí-li základní předpoklady pro jeho vznik. Manželství tak nemůže vzniknout mezi dvěma osobami stejného pohlaví, neboť ustanovení § 2 a § 3 zákona o rodině výslovně uvádí, že se jedná o muže a ženu. Stejně tak nemůže vzniknout, chybí-li souhlasné prohlášení snoubenců (nebo i jen jednoho z nich) o vstupu do manželství.

„Manželství nevznikne, jestliže muž nebo žena byli k prohlášení o uzavření manželství donuceni fyzickým násilím“ (§ 17a odst. 1 ZOR). Je třeba vždy rozlišovat mezi fyzickým násilím a bezprávnou výhružkou, jež způsobuje neplatnost manželství.

⁶⁴ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2006. s. 81.

⁶⁵ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině; Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 48.

⁶⁶ VĚTROVEC, Vladislav. Vznik manželství. *Právo a rodina*, 2002, č. 12, s. 5 - 9.

O fyzické násilí půjde i v případě, kdy je snoubenci násilím podána droga, která jej přiměje k souhlasnému prohlášení o vstupu do manželství, aniž by o tom věděl.

Dále nemůže manželství vzniknout, je-li uzavíráno s nezletilým mladším šestnácti let. Taková osoba nemá ani procesní způsobilost k podání návrhu na povolení manželství k soudu. Soud by nemohl postupovat jinak, než daný návrh zamítnout.

Zákon dále odkazuje na dvě ustanovení týkající se církevní formy sňatku a manželství tak nevznikne:

a) bylo-li prohlášení o uzavření manželství učiněno před církví nebo náboženskou společností, která není registrovaná podle zákona č. 308/1991 Sb., nebo nebylo učiněno před osobou pověřenou oprávněnou církví nebo či náboženskou společností

b) pokud neproběhlo předdodavkové řízení na místně příslušném matričním úřadu a snoubencům nebylo vydáno osvědčení o splnění zákonných podmínek pro uzavření platného manželství, případně osvědčení bylo starší tří měsíců.⁶⁷

9.2.1 Ustanovení § 104b zákona o rodině

Od účinnosti tzv. velké novely (zákon č. 91/1998 Sb.) nevznikalo manželství ani v případě, kdy nebyly dodrženy podmínky ustanovení § 4, přičemž jednou z těchto podmínek je uzavření manželství před starostou, zástupcem starosty nebo pověřeným členem zastupitelstva.

Tato právní úprava přinášela komplikace zejména v období komunálních voleb, kdy oddávali pověřeni členové zastupitelstva, kterým již zanikl mandát. Přestože byla tato „manželství“ zapsána do matriky, ve skutečnosti vůbec nevznikla.

Na to reagovala novela zákona o rodině (zákon č. 320/2002 Sb. o změně a zrušení některých zákonů v souvislosti s ukončením činnosti okresních úřadů) vložením ustanovení § 104b do zákona o rodině: Pokud snoubenci v době od 1. srpna 1998 do 31. prosince 2002 učinili prohlášení o uzavření manželství před funkcionářem obce, který k tomu nebyl podle § 4 odst. 1 oprávněn, manželství na základě takového prohlášení vzniklo, jestliže byly splněny ostatní zákonné podmínky pro vznik manželství a jestliže soud nerozhodl jinak. To však platí pouze v případě, že snoubenci byli se zřetelem ke všem okolnostem v dobré víře, že spolu uzavřeli manželství.

⁶⁷ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2006. s. 82 - 84. Dále též v: HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině; Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 50 - 52.

Vznik manželství by tak měl nastat ex tunc od učinění souhlasného prohlášení snoubenců, přestože tak zmíněné ustanovení zákona výslovně neuvádí. To má však zásadní vliv na vznik a rozsah společného jmění manželů a mimo to vede i k řadě dalších otázek. Pravděpodobně nejvýznamnější je otázka, jak řešit situaci, kdy jeden z manželů (případně oba) uzavřel nové manželství v domnění, že první manželství nevzniklo. Zákon mlčí i ohledně vzniku neplatného manželství.

Proto by bylo účelné, kdyby ustanovení § 104b obsahovalo též výjimky, kterých se vznik manželství netýká. Ustanovení by se tak výše zmíněné situace nevztahovalo.⁶⁸

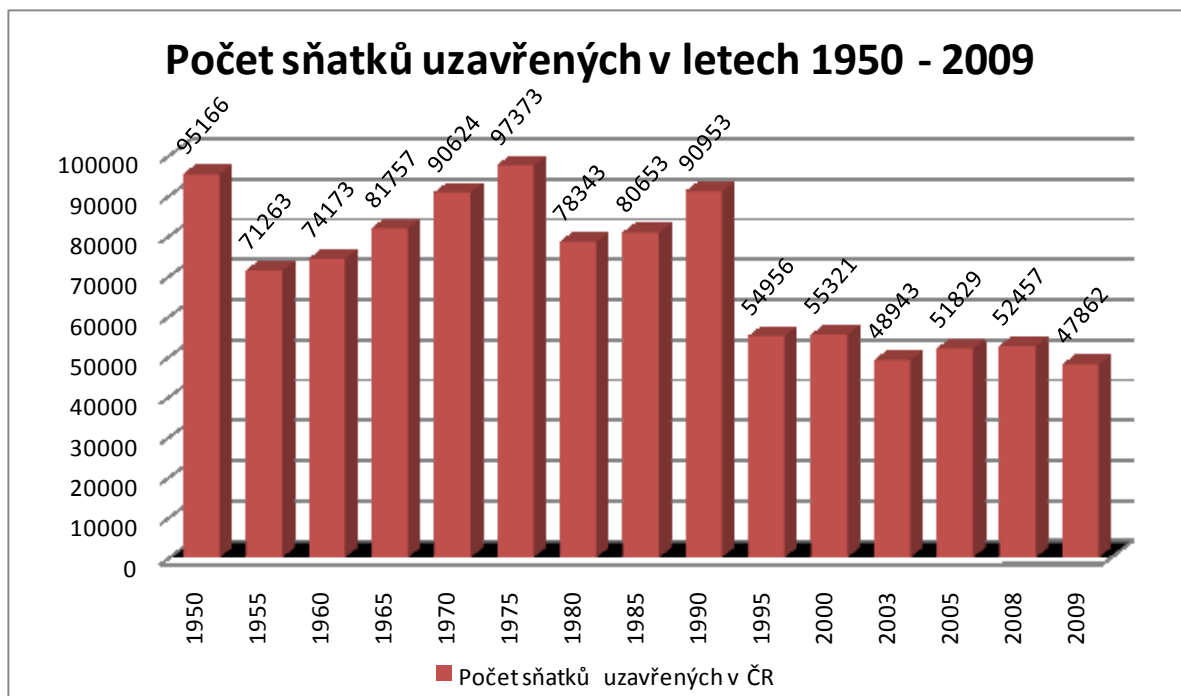
⁶⁸ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2006. s. 84 - 87.

10. Sňatečnost v ČR

Sňatečnost je statistickým ukazatelem, který vyjadřuje počet uzavřených manželství za jeden kalendářní rok. Dle informací poskytnutých Českým statistickým úřadem lze z dlouhodobého hlediska mluvit spíše o klesajícím trendu. Pro rok 1990 se uvádí 90 953 sňatků, zatímco počet nově uzavřených manželství zaznamenaný za rok 2003 klesl na 48 943. Po tomto roce následovalo čtyřleté období nepatrného růstu, které bylo završeno počtem 57 157 sňatků během roku 2007. Poté docházelo k dalšímu poklesu a v roce 2009 uzavřeli obyvatelé ČR celkem 47 862 sňatků, což je nejnižší počet od roku 1918.⁶⁹

Jedním z důvodů poklesu sňatečnosti je změna postoje k těhotenství ženy. Dříve bylo chápáno jako důvod ke sňatku, časem se však stalo pro partnery finančně výhodnější zůstat v tzv. nesezdaném soužití, neboť matky samoživitelky mají nárok na větší sociální dávky od státu.⁷⁰

Tento vývoj je patrný i z následujícího grafu, tak z příložené tabulky, obsahující údaje o počtu sňatků v jednotlivých letech od roku 1950 až po rok 2009.

Graf 2 Počet sňatků uzavřených v letech 1950 - 2009

⁶⁹ Více na internetových stránkách Českého statistického úřadu <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/home>.

⁷⁰ KODRIKOVÁ, Zuzana. Předmanželské a manželské smlouvy - fámy a skutečnost. *Právo a rodina*, 2003, č. 7, s. 17 - 21.

Tabulka 1 Počty sňatků v letech 1950 - 2009

Rok	Počet sňatků	Rok	Počet sňatků	Rok	Počet sňatků
1950	95 166	1970	90 624	1990	90 953
1951	91 333	1971	91 864	1991	71 973
1952	78 579	1972	95 337	1992	74 060
1953	70 309	1973	99 518	1993	66 033
1954	70 720	1974	98 048	1994	58 440
1955	71 263	1975	97 373	1995	54 956
1956	80 701	1976	94 929	1996	53 896
1957	62 760	1977	93 011	1997	57 804
1958	68 635	1978	90 338	1998	55 027
1959	71 354	1979	84 496	1999	53 523
1960	74 173	1980	78 343	2000	55 321
1961	74 003	1981	77 453	2001	52 374
1962	77 296	1982	76 978	2002	52 732
1963	80 118	1983	80 417	2003	48 943
1964	80 573	1984	81 714	2004	51 447
1965	81 757	1985	80 653	2005	51 829
1966	84 807	1986	81 638	2006	52 860
1967	87 214	1987	83 773	2007	57 157
1968	89 146	1988	81 458	2008	52 457
1969	90 408	1989	81 262	2009	47 862

11. Předmanželské smlouvy

Předmanželská smlouva, obecným zákoníkem občanským nazývaná jako „svatební smlouva“, byla době jeho účinnosti chápána jako závazek jedné strany poskytnout určitý majetek a závazek strany druhé použít tohoto majetku k účelům manželským tak, jak bylo ve smlouvě blíže určeno. Nebylo tedy možné upravit poměry osobního charakteru. Smlouva svatební mohla být uzavírána před uzavřením manželství, za jeho trvání i při jeho rozvázání.

S ohledem na okolnost, že předmanželská smlouva není upravena jako smlouva typová ani občanským zákoníkem, ani zákonem o rodině, spadá do kategorie smluv inominátních, tedy nepojmenovaných.⁷¹

Pojem předmanželská smlouva, ani pojem zasnoubení v českém občanském právu upraveny nejsou, avšak je možné, aby si muž a žena, kteří teprve plánují uzavřít manželství, smluvně upravili své budoucí majetkové vztahy. Učinit tak musí smlouvou ve formě notářského zápisu. To znamená, že i snoubenci (tento pojem však zákonodárce v § 143a občanského zákoníku nepoužívá, jde však o legislativní zkratku, kterou zavedl zákon o rodině) si mohou rozšířit nebo naopak zúžit zákonem daný rozsah společného jmění manželů.

Stejně tak si mohou vyhradit zcela nebo částečně vznik společného jmění manželů, kromě obvyklého vybavení společné domácnosti, ke dni zániku manželství. V průběhu manželství by pak do společného jmění manželů spadaly jen věci tvořící obvyklé vybavení domácnosti.⁷²

Jsou-li předmětem předmanželské smlouvy též nemovitosti, mohou být relevantní skutečnosti zapsány do katastru nemovitostí až po uzavření manželství, neboť teprve poté nabývá smlouva účinnosti. V případě, že by smlouva byla uzavřena ve stejný den jak manželství, bylo by nutné prokazovat, že k uzavření smlouvy došlo ještě před souhlasným prohlášením o uzavření manželství.⁷³

⁷¹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Předmanželská smlouva se lege lata a rektifikace českého rodinného práva. *Právní rozhledy*, 2003, roč. 11, č. 6, s. 263 - 270.

⁷² KODRIKOVÁ, Zuzana. Předmanželské a manželské smlouvy - fámy a skutečnost. *Právo a rodina*, 2003, č. 7, s. 17 - 21.

⁷³ DVORÁK, Jan. Habilis ad nuptias, habilis ad pacta nuptiala?. *Právní praxe*, 1999, č. 7, s. 431 - 437.

11.1 Nepřípustná ujednání

Kogentní ustanovení zákona o rodině ani občanského zákoníku smluvně modifikována být nemohou. Nelze tedy vyloučit např. práva a povinnosti osobního charakteru, jako je právo vzájemné věrnosti, povinnost respektovat svoji důstojnost, pomáhat si. Obdobně nemohou vyloučit ani rovnost práv a povinností upravenou v § 18 zákona o rodině.⁷⁴

V předmanželské smlouvě nelze vyloučit vznik společného nájmu bytu, který vzniká uzavřením manželství automaticky na základě § 703 a následujících občanského zákoníku.

Změnit nelze ani otázky týkající se vyživovací povinnosti. Tato problematika je upravena v § 91 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, kde je stanovena vzájemná vyživovací povinnost manželů tak, aby hmotná a kulturní úroveň byla v zásadě stejná u obou manželů.

Z předmanželské smlouvy je dále vyloučena úprava výchovy dětí, jejich jména, či otázky práva dědického.⁷⁵

11.2 Způsobilost uzavřít předmanželskou smlouvu

Způsobilost k právním úkonům vzniká v plném rozsahu zletilostí, tedy dosažením osmnácti let věku. Za splnění zákonných podmínek je však možné, aby sňatek uzavírali i osoby mladší osmnácti let. Z toho mohou vyplynout určité pochybnosti o způsobilosti nezletilých osob, které požádaly soud o povolení uzavřít manželství dle § 13 odst. 1 zákona o rodině. Posuzování způsobilosti nezletilců k uzavření předmanželské smlouvy lze jen cestou interpretace § 9 občanského zákoníku, který se této otázce obecně věnuje a stanoví, že nezletilé osoby mají způsobilost jen k takovým právním úkonům, které jsou svou povahou přiměřené rozumové a volní vyspělosti odpovídající jejich věku.

Vzhledem k tomu, že pro předmanželskou smlouvu je zákonem předepsaná forma notářského zápisu, bude to právě notář, kdo posuzuje způsobilost v konkrétních případech. Má-li za to, že alespoň jeden z žadatelů potřebnou způsobi-

⁷⁴ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Předmanželská smlouva se lege lata a rektifikace českého rodinného práva. *Právní rozhledy*, 2003, roč. 11, č. 6, s. 263 - 270.

⁷⁵ KODRIKOVÁ, Zuzana. Předmanželské a manželské smlouvy - fámy a skutečnost. *Právo a rodina*, 2003, č. 7, s. 17 - 21.

lost nemá, odmítne zápis provést a učiní o tom záznam ve spise, v němž uvede též důvody pro odmítnutí. Proti postupu notáře je možné podat stížnost k notářské komoře.

Je však namístě souhlasit s názorem, že osoba, které soud povolil uzavřít manželství podle § 13 odst. 1 zákona o rodině, bude zásadně způsobilá i k uzavření předmanželské smlouvy.

Pokud způsobilost k uzavření předmanželské smlouvy chybí, má tato osoba právo, aby byla smlouva uzavřena jejím zákonným zástupcem. Dle § 28 občanského zákoníku nakládá-li zákonný zástupce s majetkem těch, které zastupuje, potřebuje též schválení soudu, nejde-li o běžnou záležitost. Zde se rozchází názory, zda je soudní schválení zapotřebí již pro sepsání předmanželské smlouvy, či až ve chvíli, kdy se má s majetkem fakticky nakládat. Přestože soudní praxe se kloní k variantě druhé, lze takový výklad považovat za nedostatečnou míru právní ochrany pro oba snoubence.⁷⁶

⁷⁶ DVORÁK, Jan. *Habilis ad nuptias, habilis ad pacta nuptiala?*. *Právní praxe*, 1999, č. 7, s. 431 - 437.

12. Uzavírání manželství se zahraničním prvkem

12.1 Sňatky s cizinci

Jedním z příkladů právního vztahu s mezinárodním prvkem je i uzavření manželství s cizím státním příslušníkem, které nemá zásadně vliv na nabývání či pozbývání státního občanství. K řešení konkrétních právních otázek týkajících se soukromoprávních vztahů s mezinárodním prvkem slouží zákon č. 97/1993 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, jehož účelem je mimo jiné též určení právního řádu, který je v dané situaci rozhodující.

Vždy je třeba zkoumat, zda existuje mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána a která stanoví něco jiného než ZMPS. V takovém případě má mezinárodní smlouva přednost (§2 ZMPS). Stejně tak je nutné věnovat zvýšenou pozornost, nebrání-li použití zahraniční právní normy výhrada veřejného pořádku (§ 36 ZMPS).

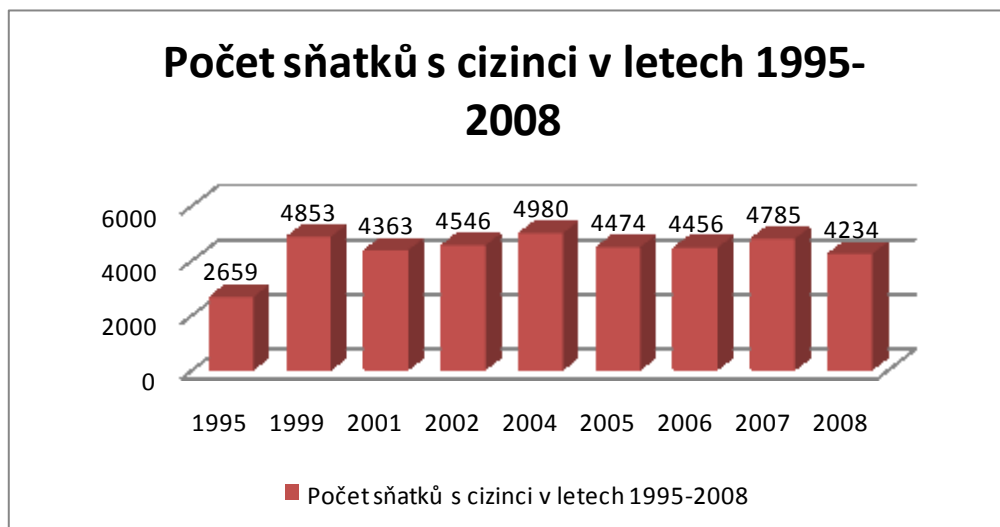
V rámci Evropské unie má značný význam též nařízení Rady č. 2210/2003, o soudní příslušnosti a uznávání a výkonu rozsudků ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti, rušící nařízení č. 1347/2000.⁷⁷

Dle dat Českého statistického úřadu se po roce 1995 v období deseti let počet sňatků mezi českými občany a cizinci téměř zdvojnásobil. Stále častěji si tak Češi a Češky vybírají za svého partnera státního příslušníka jiného státu. Je však nutné podotknout, že vývoj počtu sňatků s cizinci nezaznamenal od roku 1999 významnější vývoj a pohybuje se v obdobných hodnotách. V souvislosti s rozvojem Evropské unie by se tak dal očekávat daleko vyšší nárůst.

Větší zájem o zahraničního manžela jeví české ženy. V roce 2008 uzavřely Češky celkem 2585 sňatků s cizinci a jen 1649 sňatků připadlo na situaci opačnou (Čech - cizinka). Mezi muži a ženami z ČR se vyskytují i rozdíly co do četnosti jednotlivých státních příslušností zvolených partnerů. U obou pohlaví v daném roce převažovaly sňatky s občanem/občanskou Slovenské republiky. V případě mužů šlo až o poloviční zastoupení, na dalších místech Český statistický úřad uvádí svazky s ženami s Ukrajinou, případně z Ruska. U žen jsou naopak četnější partneři s občanstvím Spojeného království či Německa.

⁷⁷ KUČERA, Zdeněk. *Mezinárodní právo soukromé*. 7. vydání. Brno: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. s. 349.

Následující graf vychází z informací Českého statistického úřadu a znázorňuje vývoj počtu sňatků mezi občany České republiky a cizími státními příslušníky.

Graf 3 Počet sňatků s cizinci v letech 1995 - 2008

12.2 Uzavírání manželství v zahraničí

Čeští občané mohou uzavírat manželství jak na území České republiky, tak i v cizině před tamním orgánem státu nebo i církve, zmocněným k tomu právním řádem země, kde se manželství uzavírá. Sňatek mohou uzavřít také dle § 5 zákona o rodině v cizině před zastupitelským úřadem České republiky oprávněným k tomu zvláštním předpisem. Vedle občana České republiky má tuto možnost i osoba bez státního občanství České republiky s trvalým pobytem na jejím území. Rozhodnou-li se snoubenci pro uzavření manželství před zastupitelským úřadem České republiky, musí předložit mimo běžně požadovaných dokladů navíc vysvědčení o právní způsobilosti k uzavření manželství.

Z § 19 zákona č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů, vyplývá, že způsobilost osob k uzavření manželství se řídí právem státu, jehož je tato osoba občanem. Chce-li tedy cizinec uzavřít manželství v České republice, musí předložit osvědčení o způsobilosti k uzavření manželství, které nesmí být v den uzavírání manželství starší 6 měsíců (§35 zákona č. 301/2000 Sb.). Mluvíme tedy o kolizní normě, kde hraničním určovatelem je státní příslušnost snoubenců. Naproti tomu forma uzavření manželství se podle § 20 zmíněného zákona řídí právem místa, kde se manželství uzavírá. To platí i pro již zmíněný církevní sňatek, který může být v některých státech výlučnou formou uzavření

manželství. V této souvislosti se nemusí jednat jen o formu církevní či občanskou, nýbrž například i o projevení vůle uzavřít manželství zástupcem.

V rámci posuzování způsobilosti pro uzavření manželství a podmínek platnosti je nutno přihlídnout i ke smlouvám o právní pomoci, jestliže danou problematiku upravují. Smluvní úprava nesmí být v rozporu s veřejným pořádkem a má přednost před zákonem.

Do účinnosti zákona č. 234/1992 Sb. platilo navíc ustanovení, které umožňovalo československým občanům uzavírat v cizině sňatky pouze civilní formou a to pod hrozbou neplatnosti. Výkladem se pak dovodilo, že by manželství uzavřené jinou než civilní formou ani nevzniklo.

Je-li uzavření sňatku zapsáno zvláštní matrikou a vydán oddací list, má manželství uzavřené v zahraničí stejné právní následky, jako by k němu došlo na území České republiky, a nastávají zpětně ke dni uzavření manželství.

Ve vztazích mezi členskými státy EU platí nařízení Rady č. 2201/2003 o soudní pravomoci, uznávání a výkonu rozsudků ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti. Česká republika též podepsala Úmluvu o souhlasu k manželství, nejnižším věku pro uzavření manželství a registraci manželství (roku 1962 v New Yorku).⁷⁸

Znárodný graf vychází z informací poskytnutých zvláštní matrikou v Brně (informace o počtech sňatků v zahraničí v předchozích letech bohužel nebyly k dispozici). Nutno podotknout, že graf zaznamenává jen sňatky, o jejichž zaregistrování bylo požádáno.

⁷⁸ MRÁZEK, Josef. *Matrimonium claudicans a uzavírání manželství s cizincem nebo v zahraničí. Právní rozhledy*, 2007, roč. 15, č. 9, s. 309 - 317.

K tomu dále: BĚLOHLÁVEK, Alexander. *Uzavírání sňatků v zahraničí. Právní rádce*, 2006, č. 7, s. 4 - 10. a HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině; Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 22 - 24.

Graf 4 Počet uzavřených sňatků v zahraničí v letech 2007 - 2009

12.2.1 Uzavírání manželství v cizině před tamními úřady

Z judikatury vyplývá, že český občan může mimo zastupitelský úřad České republiky (jak vyplývá z § 5 zákona o rodině) uzavřít též manželství před státním orgánem zmocněným k tomu právním řádem země, kde se manželství uzavírá. Aby byl takový sňatek uznán i v české republice, je zapotřebí dodržet určité podmínky. I na tyto případy se vztahuje § 19 zákona o mezinárodním právu soukromém a procesním. To znamená, že se musí jednat o občana způsobilého k sňatku podle českého práva. Jinými slovy, musí splňovat podmínky dané zákonem o rodině. Především jde o § 11 až §14, které jako překážky uzavření manželství stanoví: existenci dříve uzavřeného manželství, příbuzenský vztah mezi snoubenci, nezletilost a nezpůsobilost k právním úkonům.

Takto uzavřené manželství je zapisováno do „zvláštní matriky“, kterou vede s účinností od 1. 7. 2001 Úřad městské části Brno-střed (do té doby ji vedl Magistrát města Brna). Tato matrika také vydává novomanželům oddací list, nejdříve však musejí podat žádost o „zápis o uzavření manželství“. Učiní tak na předepsaném formuláři, který je k dispozici jak na všech matrikách v České republice, tak na zastupitelských úřadech ČR v zahraničí. O zápis do matriční knihy zvláštní matriky je možné požádat kterýkoliv z matričních úřadů v České republice nebo zastupitelský úřad ČR. V praxi není zapotřebí, aby se na matriku dostavili oba manželé, a stačí, když se dostaví jeden z nich s již vyplněnou žádostí, kterou na místě před příslušným úředníkem podepíše. S sebou však musí mít osobní doklady druhého manžela.

K žádosti je nutné přiložit:

- úředně ověřený cizozemský oddací list, respektive cizozemskou listinu, která vznik manželství osvědčuje – listina musí být úředně přeložena do českého jazyka tlumočnickem ze seznamu tlumočnicků vedeném na základě zákona č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících (jediná výjimka platí pro listiny v jazyce slovenském)
- doklad o státním občanství ČR u osoby, které se zápis týká - zejména půjde o platný občanský průkaz, osvědčení o státním občanství ČR, či cestovní doklad s čestným prohlášením o občanství, podávají-li žádost o uznání sňatku v cizině
- doklady nutné k ověření správnosti údajů zapisovaných do matriční knihy - typicky rodné listy snoubenců, dále pak dle konkrétní situace například rozsudek o rozvodu předchozího manželství, úmrtní list u ovdovělých, doklad o vrácení předchozího příjmení po rozvodu

Doklady vydané po 1. 1. 1950 ve státě, s nímž nemá česká republika uzavřenou dohodu o uznávání listin, musí být navíc opatřeny „vyšším ověřením“. Z ustanovení § 57 zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých dalších zákonů vyplývá povinnost opatřit „*listiny vydané orgány cizího státu, které platí v místě, kde byly vydány, za veřejné listiny a které jsou podkladem pro zápis, dodatečný zápis, anebo dodatečný záznam v matriční knize, nebo opravu zápisu v matriční knize*“ potřebnými opatřeními v souladu s § 52 zákona o mezinárodním právu soukromém a procesním.

Existuje-li závažná překážka bránící tomu, aby mohl být matriční doklad vydaný v cizině předložen, lze provést zápis ve zvláštní matrice, jsou-li dané skutečnosti osvědčeny jiným způsobem. Za jiný dostatečný důkaz lze považovat zejména výslech svědků, kteří se obřadu účastnili. Matriční úřad může mimo jiné též prominout požadovaná ověření, je-li jejich opatření spojeno s těžko překonatelnou překážkou. Za takovou překážku si můžeme představit například vážný zdravotní stav nebo hospitalizaci. Manželé se v takové situaci mohou obrátit na zvláštní matriku s dostatečně odůvodněnou žádostí o prominutí potřebného ověření. Rozhodnutí v této věci je však věcí správního uvážení zvláštní matriky.

Jsou-li předchozí kroky splněny, provede zvláštní matrika zápis do knihy manželství a vyhotoví oddací list, který následně zašle na adresu odesílatele. Tím může být například matrika, jež konkrétní žádost odeslala. Český oddací list pak slouží

k vystavení dalších osobních dokladů (občanský průkaz, cestovní pas atd.). Pokud by žádost byla neúplná, tedy některá z předepsaných náležitostí by chyběla, jsou žadatelé vyzváni k doplnění opět prostřednictvím odesílatele. Jestliže vada není v přiměřené lhůtě odstraněna a žadatel na provedení zápisu i nadále trvá, rozhoduje se o věci ve správním řízení a to tak, že se žádost o zápis zamítá. Proti takovému rozhodnutí je možné se odvolat k odboru vnitřních věcí Magistrátu města Brna.

V některých případech občan ČR nemusí o zápis o uzavření sňatku do zvláštní matriky ani žádat. Jde o situace, kdy matriky ČR a státu, kde bylo manželství uzavřeno, spolupracují na základě uzavřené mezinárodní smlouvy nebo vzájemnosti a zapisované údaje si zasílají navzájem. Aplikace jednotlivých mezinárodních smluv má přednost před tuzemskou právní úpravou.

Při uzavírání sňatku českého občana s cizím státním příslušníkem v cizině před tamním orgánem státu nebo církve, platí totéž, co je uvedeno výše. Opět se použije § 19 ZoMPS a je tedy nutné, aby občan ČR byl způsobilý k uzavření manželství podle českého právního řádu. V opačném případě by manželství nebylo českým právním řádem uznáno.

O uznání sňatku ze strany české republiky nemusí žádat dva cizí státní příslušníci, kteří uzavřeli manželství v zahraničí před tamními orgány a zamýšlí žít na území ČR, neboť sňatky cizích státních příslušníků se do zvláštní matriky v Brně ani nezapisují. Česká republika vezme manželství za prokázané, mají-li manželé prokazatelné doklady o takto uzavřeném manželství.⁷⁹

12.2.2 Uzavírání manželství v cizině před zastupitelským úřadem ČR

Ustanovení § 5 zákona o rodině upravuje tzv. konzulární sňatek a umožňuje tak každému občanovi České republiky uzavřít manželství v cizině též před zastupitelským úřadem České republiky oprávněným k tomu zvláštním předpisem. Tímto zvláštním předpisem je Vídeňská úmluva o konzulárních stycích.

K oddávání snoubenců jsou pověřeni jednotliví vedoucí konzulárních úřadů a diplomatických misí ministerstvem zahraničí ČR. Tuto svou pravomoc mohou vykonávat sami nebo ji dále delegovat na jiné podřízené pracovníky. Honorární konzulové

⁷⁹ MRÁZEK, Josef. Matrimonium claudicans a uzavírání manželství s cizincem nebo v zahraničí. *Právní rozhledy*, 2007, roč. 15, č. 9, s. 309 - 317.

K tomu též: BĚLOHLÁVEK, Alexander. Uzavírání sňatků v zahraničí. *Právní rádce*, 2006, č. 7, s. 4 - 10.

však dané oprávnění nemají. Rozhodující význam mají jednotlivé konzulární úmluvy uzavřené mezi Českou republikou a státem, na jehož území je sňatek uzavírán. Tyto otázky jsou řešeny i v úmluvách o právní pomoci. Je nutné, aby přijímající stát takové činnosti českých zastupujících orgánů neodporoval. Tento požadavek je vyjádřen ve Vídeňské úmluvě o konzulárních stycích. Pokud uzavírání konzulárních sňatků odporuje právnímu řádu takového státu, je stále možné v tomto státě manželství uzavřít, ale jen před tamními orgány způsobem a formou, které jsou místním právním řádem aprobovány.

Uzavřít sňatek před zastupitelským úřadem České republiky v cizině mohou snoubenci jen za podmínky, že alespoň jeden z nich je občanem České republiky. Oba přitom musí být způsobilí k uzavření manželství podle práva státu, jehož jsou příslušníky. K tomu stanoví § 36 zákona o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů povinnost předložit „vysvědčení o právní způsobilosti k uzavření manželství“ pro snoubence, který je občanem České republiky nebo osobou bez státního občanství, jíž byl povolen trvalý pobyt na území České republiky podle zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů. O jeho vydání je třeba písemně požádat a zaplatit správní poplatky ve výši 500 Kč.

K písemné žádosti je třeba předložit:

- občanský průkaz nebo cestovní pas (v případě občana České republiky)
- povolení k pobytu vydané cizineckou policií ČR (v případě „cizince“ bez státního občanství)
- výpis ze systému evidence obyvatel o osobním stavu a o osobním stavu v případě, že žadatel nepředkládá občanský průkaz nebo úřední doklad o bydlišti a osobním stavu vydaný orgánem cizího státu, zdržuje-li se tato osoba trvale v zahraničí
- rodný list (originál, popřípadě jeho ověřenou kopii)
- pravomocný rozsudek o rozvodu předchozího manželství, úmrtní list zemřelého manžela
- osobní údaje (jméno, příjmení, datum a místo narození, místo trvalého pobytu)

K vydání vysvědčení je oprávněn matriční úřad podle místa trvalého pobytu, případně dle posledního trvalého pobytu občana na území České republiky před odchodem do ciziny. Pokud takový pobyt nikdy neměl, vydá vysvědčení Úřad městské části Praha 1. Občanovi, který se trvale zdržuje v cizině, může být vysvědčení vydáno i zastupitelským úřadem České republiky. Vždy je však vydáváno na zvláštním úředním vícejazyčném tiskopise (angličtina, ruština, němčina) s platností 6 měsíců.

Obdobně i snoubenec cizí státní příslušnosti musí být způsobilý k uzavření manželství podle právního řádu své země, jeho způsobilost se však posuzuje i podle právního řádu českého. Mohla by totiž nastat situace, kdy by tento snoubenec sice splňoval podmínky dané státem, jehož je občanem, ale skutečný stav by odporoval veřejnému pořádku. Zvláštní matrika může odmítnout provedení zápisu manželství pro rozpor s veřejným pořádkem, ačkoliv to zákon výslovně nestanoví. Důvod spočívá v tom, že k uzavření sňatku dochází na území, jež spadá pod pravomoc České republiky.

Pro zapsání takto uzavřeného manželství do zvláštní matriky lze podat žádost přímo u zastupitelského úřadu nebo opět u kteréhokoli tuzemského matričního úřadu. V praxi většinou žádosti novomanželů ani není třeba, neboť zastupitelské úřady odesílají zvláštní matrice informace týkající se matričních zápisů přímo z moci úřední.

Některé státy neumožňují svým občanům, aby platně uzavřeli manželství na konzulárních úřadech jiných států, které se nacházejí na jejich území. Je-li tedy snoubenec občanem státu, na jehož území se má sňatek uzavírat, je výhodné se o této právní úpravě náležitě informovat, přestože zastupitelské úřady jsou většinou s právním řádem daného státu seznámeny.

Může však nastat i taková situace, kdy jeden ze snoubenců má občanství jak České republiky, tak hostitelského státu. V takovém případě se aplikuje § 33 odst. 1 ZoMPS, který zní: „Je-li někdo v rozhodné době státním občanem československým a považuje-li ho za svého příslušníka také jiný stát, je rozhodné státní občanství československé.“ Z pohledu České republiky by pak takto uzavřené manželství bylo považováno za platné, z pohledu druhého státu však nikoli. Právní úprava nezapomíná ani na osoby bez státní příslušnosti a stanoví, že na toho, kdo v rozhodné době není příslušníkem žádného státu nebo jehož státní příslušnost nelze stanovit nebo nelze zjistit, které příslušnosti nabyt naposled, je třeba hledět, jako by byl příslušníkem toho státu, na jehož území měl v rozhodné době bydliště, a nelze-li to zjistit, na jehož

území měl pobyt. Nelze-li ani to zjistit, je třeba postupovat, jako by šlo o českého občana.

Ještě jiná situace by mohla nastat v případě uzavření manželství v cizině před zastupitelským úřadem třetího státu. O platné manželství by se mohlo jednat pouze v tom případě, že by to umožňovala pozitivní právní úprava státu, na jehož území bylo manželství uzavřeno.⁸⁰

12.3 Právomoc tuzemských soudů

Dle zákona o mezinárodním právu soukromém a procesním (§ 38 odst. 1) je ve věcech manželských dána pravomoc českých soudů, je-li alespoň jeden z manželů občanem České republiky. Pro určení konkrétního soudu se postupuje dle občanského soudního řádu. Je-li alespoň jeden z manželů občanem ČR, je pravomoc českých soudů dána vždy. V případě, že by v České republice místně příslušný soud nebyl, určí jej Nejvyšší soud ČR. Rozhodující význam má tak státní příslušnost manželů a ne území státu, kde k uzavření manželství došlo.

Za věci manželské ZMPS považuje:

- a) řízení o zrušení manželství rozvodem
- b) řízení o neplatnost manželství
- c) řízení o určení, zda tu manželství je či není.

Není-li ani jeden z manželů českým občanem, může být stále dána pravomoc českého soudu a to v případě, kdy:

1) alespoň jeden z manželů má na území České republiky pobyt a zároveň takové rozhodnutí soudu může být uznáno v domovských státech obou manželů. Délka pobytu rozhodná není, soud však musí důkladně prostudovat právní řády konkrétních cizích států, aby se ujistil o možnosti uznání jeho rozhodnutí.

2) pravomoc je dána též tehdy, má-li alespoň jeden z manželů pobyt na území České republiky delší dobu, konkrétně nejméně v délce jednoho roku, nebo jde-li o neplatnost manželství, která se má podle českého práva vyslovit i bez návrhu, pokud manželé v České republice žijí.

⁸⁰ MRÁZEK, Josef. Matrimonium claudicans a uzavírání manželství s cizincem nebo v zahraničí. *Právní rozhledy*, 2007, roč. 15, č. 9, s. 309 - 317.

K tomu též: BĚLOHLÁVEK, Alexander. Uzavírání sňatků v zahraničí. *Právní rádce*, 2006, č. 7, s. 4 - 10. a HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině; Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 22 - 23.

3) jde-li o neplatnost manželství, která se má dle českého právního řádu vyslovit i bez návrhu. ZMPS zde stanoví podmínku, že oba manželé v ČR žijí. Ve věci samotné se rozhoduje dle práva, na které odkazuje kolizní norma.⁸¹

12.4 Nařízení Rady č. 2201/2003⁸²

Nařízení Rady o soudní pravomoci, uznávání a výkonu rozsudků ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti nabylo účinnosti 1. 8. 2004. Nařízení mimo jiné připomíná zásadu vzájemného uznávání soudních rozhodnutí, kterou potvrdila Evropská rada již na zasedání v Tampere.

Z článku 1 upravujícího oblast působnosti vyplývá, že se nařízení vztahuje také na občanskoprávní věci týkající se rozvodu, rozluky, nebo prohlášení manželství za neplatné. V těchto věcech má pravomoc členský stát EU,

a) na jehož území:

- mají manželé společné bydliště, nebo
- měli manželé poslední společné obvyklé bydliště, pokud zde jeden z nich ještě bydlí, nebo
- má odpůrce bydliště, nebo
- v případě společného návrhu na zahájení řízení má alespoň jeden z manželů obvyklé bydliště, nebo
- má navrhovatel obvyklé bydliště, v němž bydlel nejméně jeden rok bezprostředně před podáním návrhu na zahájení řízení, nebo
- má navrhovatel obvyklé bydliště, v němž bydlel nejméně šest měsíců bezprostředně před podáním návrhu na zahájení řízení, a zároveň je buď státním příslušníkem tohoto členského státu, nebo, v případě Spojeného království a Irska, zde má „domicil“

⁸¹ MRÁZEK, Josef. *Matrimonium claudicans a uzavírání manželství s cizincem nebo v zahraničí. Právní rozhledy*, 2007, roč. 15, č. 9, s. 309 - 317.

BĚLOHLÁVEK, Alexander. *Uzavírání sňatků v zahraničí. Právní rádce*, 2006, č. 7, s. 4 - 10.

KUČERA, Zdeněk. *Mezinárodní právo soukromé*. 7. vydání. Brno: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. s. 354 - 356.

⁸²Council Regulation (EC) No 2201/2003 of 27 November 2003 concerning jurisdiction and the recognition and enforcement of judgements in matrimonial matters and the matters of parental responsibility, repealing Regulation (EC) No 1347/2000 in Official Journal of the European Union, 23. 12. 2003, L 338/1; český překlad viz Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. 11. 2003 o příslušnosti a uznávání výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000.

b) jehož státními příslušníky jsou oba manželé nebo, v případě Spojeného království a Irska, se jedná o zemi „domicilu“ obou manželů.⁸³

12.5 Případ „kulhajícího manželství“

V praxi je možné setkat se s případy, kdy uzavřený sňatek je v dané zemi platný jen pro jednoho z „manželů“. Stát se tak může při uzavírání manželství osob s dvojitým či vícerym občanstvím. Termín „kulhající manželství“ je používán v souvislosti s manželstvím, které je jedním státem považováno za platné a jiným za neplatné.

Taková situace může nastat například uzavřením manželství církevní formou ve státě, který takové manželství považuje za platné. Pokud ale domovské státy snoubenců církevní sňatky neuznávají, pak z pohledu těchto států manželství nevzniklo. Tak tomu bylo například v socialistickém Československu, kdy sňatkům církevním musel předcházet sňatek občanský.

Jako další příklad lze uvést již zmíněné uzavření sňatku na diplomatickém či konzulárním zastupitelství vlastního státu v cizině, kdy jeden ze snoubenců má dvojitý či vícere státní občanství a právní řád státu, jehož je občanem takto uzavřené manželství v daném státě neumožňuje.

Tuto situaci lze demonstrovat na konkrétním případě, kdy žena s českým a italským občanstvím uzavřela manželství s italským občanem, jenž několik let na území České republiky pracuje a také žije na základě povolení k trvalému pobytu. Tito snoubenci uzavřeli manželství na italském velvyslanectví v Praze a následně uzavřeli církevní svatební obřad ve Francii. Poté žadatelka jako občanka České republiky podala žádost o zápis uzavřeného manželství zvláštní matrice. Nicméně ta jí návrh na zápis vrátila s odůvodněním, že dle § 1 zákona č. 301/2002 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, státní občan České republiky nemůže uzavřít manželství se státním občanem cizího státu na zastupitelském či konzulárním úřadu cizího státu, který sídlí v České republice. Dále byla žadatelka upozorněna na skutečnost, že takto uzavřený sňatek pro státního občana cizího státu je platný, avšak u státního občana České republiky tomu tak není. Z toho tedy vyplývá, že český občan nemůže platně uzavřít sňatek před cizím zastupitel-

⁸³ MRÁZEK, Josef. *Matrimonium claudicans a uzavírání manželství s cizincem nebo v zahraničí. Právní rozhledy*, 2007, roč. 15, č. 9, s. 309 - 317.

ským úřadem sídlícím v České republice. V této souvislosti je též nutné připomenout § 33 ZoMPS, podle něhož je v dané situaci rozhodné státní občanství České republiky.

Jelikož žadatelka podala opětovnou žádost o zápis doplněnou o potvrzení z italského velvyslanectví potvrzující soulad uzavřeného manželství s italskými zákony, vydal Úřad městské části Brno-střed usnesení, kterým správní řízení přerušil a žadatelku vyzval o doložení pravomocného rozsudku soudu o platnosti tohoto manželství. Přestože je toto manželství z pohledu Itálie nepochybně platné, z pohledu českého právního řádu přísluší rozhodnout v takové věci soudu České republiky podle trvalého bydliště českého občana.

Proti zmíněnému usnesení se žadatelka včas odvolala, přičemž se bránila mimo jiné tím, že po civilním sňatku na italském velvyslanectví následoval svatební obřad církevní ve Francii. Tato skutečnost však patrně nezhojila nedostatky při uzavírání manželství z pohledu českého práva, neboť již od vlády císaře Napoleona ve Francii se k platnosti manželství vyžaduje obligatorně sňatek civilní.

Lze tedy uzavřít, že dané manželství je plně uznáváno v Italské republice a dalších státech, avšak není uznáno v České republice. Pravomoc určovat, zda tu manželství je či není, náleží českým soudům, je-li alespoň jeden z manželů českým občanem nebo má-li zde alespoň jeden z manželů pobyt delší dobu (§ 38 zákona č. 97/1963 Sb.). V daném případě je tudíž pravomoc českých soudů nepochybná.

Jako nejlepším řešením této situace by se mohlo jevit uzavření nového manželství, které by bylo v souladu s právním řádem České republiky. Problém je však nutné vidět v tom, že italský občan je již považován za ženatého a to jak podle italského práva, tak podle českého. Za daných okolností by tedy nezískal potvrzení o tom, že je mužem svobodným. K tomu ZoR v § 11 odst. 1 výslovně stanoví, že manželství nemůže být uzavřeno se ženatým mužem nebo vdanou ženou.

Lze se tedy ztotožnit s názorem, uznání existence takového manželství českým soudem by nemuselo být v rozporu s veřejným pořádkem a naopak by bylo v souladu s pokračující integrací EU.

S obdobným případem kulhajícího manželství je možné se setkat v rozhodnutí nejmenovaného okresního soudu o žalobě na určení platnosti manželství. Občanka Thajského království se u soudu domáhala určení, že její manželství uzavřené s českým občanem na velvyslanectví Thajského království v Praze je platné. V tomto

případě dal český soud žalobkyni za pravdu, avšak k tomu použil docela kuriózní odůvodnění, v němž se odvolal na § 5 zákona o rodině, který umožňuje českému občanovi uzavřít manželství v cizině též před zastupitelským úřadem České republiky. Rozhodnutí vychází z odlišného výkladu pojmu „v cizině“. Je však nesporné, že český občan uzavíral manželství v České republice a ani thajské velvyslanectví v Praze nemůže být pro českého občana „zahraničím“. Nic by na tom neměla měnit ani skutečnost, že se budovy diplomatických a konzulárních misí označují v přeneseném smyslu za „území“ státu vysílající mise.⁸⁴

⁸⁴ MRÁZEK, Josef. *Matrimonium claudicans a uzavírání manželství s cizincem nebo v zahraničí. Právní rozhledy*, 2007, roč. 15, č. 9, s. 309 - 317.

ZÁVĚR

Manželství lze považovat za dvoustranný právní úkon mezi dvěma osobami různého pohlaví, jehož vznik je vázán na splnění zákonných podmínek. K jeho platnosti je zejména nutné učinit svobodné a úplné prohlášení o vstupu do manželství. Činí tak veřejně, slavnostní formou za přítomnosti dvou svědků a oddávajícího.

Samotnému sňatku často předchází akt zasnoubení, který však zákon o rodině neupravuje, a jedná se tudíž jen o fázi fakultativní. Naopak obligatorní postup před uzavřením manželství spočívá v předložení stanovených dokladů, v podpisu trojího prohlášení a učinění dohody o příjmení. Snoubencům po splnění zákonných požadavků vzniká na uzavření manželství právní nárok, přičemž si dle platné právní úpravy mohou zvolit jak sňatek civilní, tak sňatek církevní, případně oba. Třetí varianta však přichází v úvahu jen za předpokladu, že po sňatku civilním bude následovat církevní forma, nikoli naopak.

Ve výjimečných případech umožňuje zákon o rodině uzavřít manželství zástupcem, tedy aby prohlášení o vstupu do manželství učinil za jednoho snoubence jeho zástupce stejného pohlaví.

Vzhledem k tomu, že manželství je vztahem právním, může nesplnění některých zákonných podmínek vést k jeho neplatnosti, o které rozhoduje výhradně soud, nebo manželství vůbec nevznikne. Výčet obou případů stanoví zákon taxativně.

Možnost uzavřít manželství není omezena jen na území České republiky, ale naopak tak snoubenci mohou učinit i v zahraničí a to buď před zastupitelským úřadem České republiky či před tamními orgány. Jelikož se jedná o soukromoprávní vztah s mezinárodním prvkem, hraje důležitou roli úprava v zákoně o mezinárodním právu soukromém a procesním. Obsahuje mimo jiné tzv. kolizní normy odkazující na právní řád státu, kterým se bude právní vztah řídit. Stranou nestojí ani otázka sňatků s cizinci, neboť poměrně často se můžeme setkat s případy, kdy si Češi za svého partnera volí příslušníka jiného státu.

Přestože právní úprava upřednostňuje založení rodiny manželstvím, má skutečný vývoj uzavíraných manželství tendenci naopak klesající.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Publikace

HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2006. 398 s.

KUČERA, Zdeněk. *Mezinárodní právo soukromé*. 7. vydání. Brno: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. 426 s.

VESELÁ, Renata a kol. *Rodina a rodinné právo: historie, současnost a perspektivy*. 2. vydání. Praha: Eurolex Bohemia, 2005. 283 s.

HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Sňatek a paragrafy*. 1. vydání. Praha: Computer Press, 2000. 76 s.

HADERKA, Jiří. *Aktuální otázky rodinného práva*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1993. 16 s.

HADERKA, Jiří. *Uzavírání manželství z hlediska právního*. 1. vydání. Praha: Academia, 1977. 374 s.

HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině; Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. 558 s.

ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Občanské právo hmotné*. 4. vydání. Praha: ASPI, a.s., 2007. 344 s.

HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Manželství a paragrafy*. 1. vydání. Praha: Computer Press, 2000. 83 s.

Odborné články

SKULOVÁ, Soňa, HRUŠÁKOVÁ, Milana. Uzavření manželství civilní (občanskou) formou. *Státní správa a samospráva*, 1997, č. 51 - 52.

PŘIBYL, Stanislav. Církevní sňatky - kdy je uznává stát?. *Právo a rodina*, 2008, č. 2, s. 9 - 12.

MAŠEK, Daniel. Postup při uzavírání církevního sňatku. *Právo a rodina*, 2002, č. 8, s. 15 - 17.

DVOŘÁK, Jan. Habilis ad nuptias, habilis ad pacta nuptiala?. *Právní praxe*, 1999, č. 7, s. 431 - 437.

VĚTROVEC, Vladislav. Vznik manželství. *Právo a rodina*, 2002, č. 12, s. 5 - 9.

KODRIKOVÁ, Zuzana. Předmanželské a manželské smlouvy - fámy a skutečnost. *Právo a rodina*, 2003, č. 7, s. 17 - 21.

KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Předmanželská smlouva se lege lata a rektifikace českého rodinného práva. *Právní rozhledy*, 2003, roč. 11, č. 6, s. 263 - 270.

MRÁZEK, Josef. Matrimonium claudicans a uzavírání manželství s cizincem nebo v zahraničí. *Právní rozhledy*, 2007, roč. 15, č. 9, s. 309 - 317.

BĚLOHLÁVEK, Alexander. Uzavírání sňatků v zahraničí. *Právní rádce*, 2006, č. 7, s. 4 - 10.

Právní předpisy

Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava ČR, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 368/1992 Sb., o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů

Zákona č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností, ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška č. 32/1969 Sb., o Vídeňské úmluvě o konzulárních stycích

SHRNUTÍ (ABSTRAKT)

Tato diplomová práce je věnována zejména postupu při uzavírání manželství, jenž vychází z platného práva na území České republiky. Manželství je považováno za „trvalé“ společenství mezi jedním mužem a jednou ženou. Zmíněné pojetí monogamní formy svazku se vyvíjelo po tisíciletí a i nadále se řadí mezi nezanedbatelné instituty právních řádů, přestože se počet uzavíraných manželství z dlouhodobého hlediska snižuje.

Po splnění zákonných podmínek v rámci předdávkového řízení mají snoubenci možnost volby mezi sňatkem civilním, náboženským, případně mohou manželství uzavřené civilní formou dodatečně stvrdit náboženským obřadem, který je již bez právních následků. Tato práce obsahuje též některé statistické údaje a problematiku případné neplatnosti či neexistence manželství.

S rostoucím trendem v uzavírání manželství v zahraničí roste též význam kolizních norem upravených v zákoně o mezinárodním právu soukromém a procesním, přičemž výjimkou nejsou ani sňatky českých občanů s příslušníky jiných států. Kromě teoretických otázek platnosti těchto manželství v České republice, přibližuje práce i některé praktické situace, jež mohou v souvislosti s uzavíráním manželství v cizině nastat.

ABSTRACT

The aim of this thesis is to analyse the matrimonial process, which is focused primarily on the legislation currently in force in the Czech Republic. Marriage is a "permanent" union between one man and one woman. The current form of monogamous marriage can be traced back thousands of years, and the institution still plays an important role despite a decline in the number of marriages in recent times.

Spouses meeting the legal requirements for a marriage may then choose to have a civil marriage, a religious marriage or both (this last option however is only possible provided that a civil marriage is followed by a religious one, not vice versa). This thesis also includes some statistical data to outline developments in different areas and examines issues of validity and the implications of an absence of marriage.

Couples are not restricted to marrying in the Czech Republic and it is becoming increasingly popular to marry in a different country. For this reason conflict rules

as a part of the International Private and Procedural Law play an important role. It also addresses the question, often encountered, of marriages with foreigners whereby Czech citizens choose a partner from another State. This thesis also considers issues relating to marriage abroad, examines its validity under Czech law and includes some examples of practical situations that may arise.

SEZNAM KLÍČOVÝCH SLOV

Manželství

Sňatek

Zásnuby

Civilní (občanský) sňatek

Náboženský sňatek

Sňatečnost

Neplatnost manželství

Zdánlivé manželství

Sňatek v zahraničí

Konzulární sňatek

KEY WORDS

Marriage

Wedding

Betrothal

Civil marriage

Religious marriage

Nuptiality

Nullity of marriage

Putative marriage

Marriage abroad

Consular Marriage

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1 Sňatky nezletilých v letech 1990 – 2009.....	35
Graf 2 Počet sňatků uzavřených v letech 1950 - 2009.....	42
Graf 3 Počet sňatků s cizinci v letech 1995 - 2008.....	48
Graf 4 Počet uzavřených sňatků v zahraničí v letech 2007 - 2009.....	50

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 Počty sňatků v letech 1950 - 2009.....	43
--	----